

TAMPEREEN YLIOPISTO

Alanvaihtajien kokemuksia alanvaihtoprosessista

Emmi Korvenoja
Kasvatustieteiden yksikkö
Pro Gradu- tutkielma
Aikuiskasvatus
Kevät 2014

Tiivistelmä

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää alanvaihtajien kokemuksia alanvaihtoprosessista. Tutkimuksen tarkoituksena on alanvaihtajien kokemusten ja alanvaihtoprosessin näkyväksi tekeminen, sekä tehdä vähän tutkitusta aiheesta tutkimus, josta voisi mahdollisesti olla apua myös alanvaihtoa miettiville ihmisille.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostuu kuudesta eri osa-alueesta, jossa käsittelen työelämän muutosta, ammatti-identiteettiä, uraa ja työkykyä, aikuista oppijana, ammatillista aikuiskoulusta, aikuista opiskelijana sekä aiempia tutkimuksia alanvaihtoon liittyen. Tutkimuksen lähtökohtana on työelämän muutos ja sen luomat vaikutukset ammatti-identiteettiin, uraan ja työkykyyn, jotka ovat olennaisesti yhteydessä alanvaihtamisen yleistymiseen. Koska opiskelu on tässä tutkimuksessa olennainen osa alanvaihtoprosessia kuvaan myös ammatillista aikuiskoulutusta sekä aikuista oppijana. Lisäksi teoreettiseen viitekehykseen kuuluu osana aiempien alanvaihtoon liittyvien tutkimusten esittely.

Tutkin alanvaihtoprosessia seitsemän alaa vaihtaneen henkilön kokemusten kautta. Kaikki alanvaihtajat olivat osallistuneet alanvaihtokurssille TE- toimiston kautta. Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa tiedonhankintamenetelmänä oli teemahaastattelu yksilöhaastatteluina. Tutkimukseni on myös tapaustutkimus, jossa tutkin yksittäisten alanvaihtajien kokemuksia heitä yhdistävästä alanvaihtoprosessista. Tutkimuksen analyysitapana oli teemoittelu, joka tapahtui teemahaastattelujen teemojen perusteella. Teemoittelulla kokemuksia alanvaihtoprosessista jäsennettiin teemojen avulla, ja pyrittiin kuvaamaan alanvaihtoprosessia kronologisessa järjestyksessä. Teemat tulivat teemahaastattelun teemoista, ja ne olivat: entinen ala, päätös alanvaihdosta, alanvaihtokurssi, opiskelu ja uusi ala.

Alanvaihtajat jakautuivat kahteen ryhmään siinä mielessä että toiset heistä olivat itse irtisanoutuneet työstään ja toiset tulleet irtisanotuiksi. Kaikilla oli elämässä jonkinlainen tarve muutokseen, ja jonkinlainen tyytymättömyys edelliseen työhönsä. Alanvaihtajia yhdisti myös rohkeus ja luotto tulevaisuuteen. Alanvaihtokurssi koettiin myös erittäin tärkeäksi alanvaihtoprosessin vauhdittajaksi, josta sai joko varmistusta päätökselleen alanvaihdosta ja tärkeää vertaistukea ja ohjausta. Myös lähipiirin tuki oli tärkeä tekijä alanvaihtajilla niin päätöksessä kuin opiskeluaikanakin. Opiskelun kaikki alanvaihtajat kokivat mieluisana ja motivoivana, ja tärkeinä motivaation tekijöinä oli aito kiinnostus uuteen alaan sekä usko hyvään työllisyyteen. Alanvaihtajat kokivat että vaihto uudelle alalle oli oikea päätös ja kokivat sen vaikuttaneen positiivisesti työhyvinvointiinsa.

Avainsanat: alanvaihtaminen, työelämän muutos, ammatillinen aikuiskoulutus, ammatti-identiteetti, alanvaihtoprosessi

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	1
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	3
2.1 Työelämän muutos	3
2.2 Ammatti-identiteetti, ura ja työkyky	8
2.3 Aikuinen oppijana	13
2.4 Ammatillinen aikuiskoulutus.....	16
2.5 Aikuinen opiskelijana	18
2.6 Aiempia tutkimuksia alanvaihdosta	22
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	24
3.1 Tutkimusongelma	24
3.2 Aineiston hankinta	25
3.3 Aineiston analyysi	29
4. TUTKIMUKSEN TULOKSET	32
4.1 Entinen ala.....	34
4.2 Päätös alanvaihdosta	35
4.3 Alanvaihtokurssi.....	37
4.4 Opiskelu.....	38
4.5 Uusi ala.....	40
5. TUTKIMUKSEN JA TULOSTEN POHDINTAA	42
6. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI	48
LÄHTEET	51
Liite 1	57
Liite 2.....	58

1. JOHDANTO

Alanvaihtaminen on tämän päivän työelämässä yleistä ja siihen johtavat syyt moninaisia. Alanvaihdon yleistymisen takana olevat syyt johtuvat osittain siitä, että se on joidenkin Suomesta vähentyvien tai poistuvien alojen työntekijöille välttämätöntä ja osittain siksi, että ihmisten asenteet uraan ja työntekoon ovat muuttuneet. Alanvaihto on tehty myös aikuiskoulutuksen kasvavan tarjonnan myötä entistä helpommaksi ja kaikille mahdolliseksi.

Aikuiskoulutuksen retoriikassa aikuisilta ikään kuin edellytetään aktiivista toimijuutta, ja paikoilleen juuttumista pidetään kohtalokkaana virheenä. Oletuksenomaista on, että kaikilla on mahdollisuus kouluttautua uudelleen ja vaihtaa ammattia. (Järvinen & Vanttaja 2006, 40.)

Alanvaihdolla tässä tutkimuksessa tarkoitan siirtymistä työelämässä alalta toiselle, vaihtamalla esimerkiksi kaupanalan työstä sosiaali- ja terveystalouden työhön. Ja tässä tutkimuksessa välineenä alanvaihtoon on sekä alanvaihtokurssi että ammatillinen koulutus. Alanvaihto käsitettä käytän koko tutkimuksen ajan, mutta sen synonyyminä voi käyttää käsitettä ammatinvaihto. Alanvaihtoprosessilla tarkoitan sitä prosessia, mitä alaa vaihtava henkilö käy läpi aina vanhalta alalta lähtemisestä uudelle alalle työllistymiseen asti.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää alanvaihtajien kokemuksia alanvaihtoprosessista. Tutkimukseni on tapaustutkimus, jossa tutkin yksittäisten alanvaihtajien kokemuksia heitä yhdistävästä prosessista. Tutkin alanvaihtoprosessia seitsemän alaa vaihtaneen henkilön kokemusten kautta, jotka ovat kaikki osallistuneet alanvaihtokurssille TE- toimiston kautta. Alanvaihtokurssilla tutustutaan erilaisiin aloihin sekä saadaan kokeilla työkokeilujen kautta mahdollisia tulevia aloja. Samalla saadaan myös vertaistukea sekä yksilöohjausta alanvaihtoprosessiin. Alanvaihtokurssin jälkeen kukin haastatteleman alanvaihtaja on hakeutunut opiskelemaan toisen asteen ammatilliseen aikuiskoulutukseen suorittamaan näyttötutkintoa.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys syntyy viidestä eri osa-alueesta. Ensimmäisessä osiossa käsittelen suomalaisen työelämän muutosta ja toisessa siihen liittyviä ammatti-identiteetin ja uran muuttuneita käsitteitä sekä työkykyä, jotka luovat pohjaa alanvaihdon syihin. Kolmannessa osiossa kuvaan aikuisten oppimista siitä näkökulmasta, mihin tässä tutkimuksessa nojaan käsitykseni aikuisesta oppijana. Neljännessä osiossa käsittelen ammatillista aikuiskoulutusta, joka on keskeisessä osassa alanvaihtajien prosessissa, koska kaikki tutkimukseen osallistuneet alanvaihtajat olivat suorittaneet tai suorittamassa tutkinnosta ammatillisen aikuiskoulutuksen näyttötutkintoina. Viidennessä osiossa käsittelen aikuista opiskelijana sekä oppijana, käsitellen muun muassa aikuisen opintojen rahoittamismuotoja, koulutuspolitiikan yhteyttä aikuiskoulutukseen ja aikuiskoulutukseen osallistumista. Lisäksi kuudennessa ja viimeisessä teoriaosiossa esittelen aikaisempia tutkimuksia alanvaihdosta.

Tässä tutkimuksessa keskitytään ammatillisessa aikuiskoulutuksessa uudelleen koulututtuviin alanvaihtajiin, joiden koulutustausta on myös toisen asteen tutkinto. Perusasteen koulutuksen käyneet ja työntekijäasemassa olevien muutoshalukkuus kohdistuu alanvaihtamiseen, kun taas eniten koulutetut haluavat useammin vaihtaa vain työpaikkaa, eivätkä alaa (Lehto & Sutela 2008, 205). Tässä mielessä työntekijäasemassa olevat alanvaihtajat ovat hyvä kohderyhmä, sillä he reagoivat muita useammin muutostilanteessa alaa vaihtamalla.

Haluan tutkimukseni kautta tuoda esiin alanvaihtajien omia kokemuksia siitä, mitä uudelleen koulututtuminen ja ammatin vaihtaminen heiltä vaatii ja mitä se antoi, ja millaisia kokemuksia ja mitä vaiheita prosessi sisälsi. Tutkimuksen tarkoituksena on alanvaihtajien kokemusten ja alanvaihtoprosessin näkyväksi tekeminen. Halusin myös tehdä tutkimuksen vähän tutkitusta aiheesta tutkimus, josta voisi mahdollisesti olla myös apua alanvaihtoa miettiville ihmisille.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Työelämän muutos

Työelämän muutokset ovat suoraan yhteydessä alanvaihtamiseen monellakin tapaa. Työelämän kasvavat vaatimukset uuvuttavat, rakennetyöttömyys poistaa Suomesta tai tietyiltä alueilta paljon työpaikkoja, osaamisvaatimukset muuttuvat yhä nopeampaa tahtia ja työ myös muuttaa merkitystään ihmisten elämässä. Tulevaisuuden työntekijältä vaaditaan hyvää muutosten hallintaa ja joustavuutta vaihtaa niin toimipaikkaa kuin alaakin useamman kerran työuransa aikana, jolloin ammatin vaihdossa tärkeäksi nousevat oman osaamisen paikantaminen, tietoinen kehittäminen ja ”oman paikan” tarkentaminen. (Hyryläinen 2003, 99.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa työ on perinteisesti nähty kunnollisen kansalaisen mittana ja itsestään selvänä osana jokaisen aikuisen elämää. Työelämää luonnehti aikaisemmin työn pysyvyys ja kiinnittyminen eläkeikään asti samalle alalle keskittyvälle työuralle. Viime vuosina työelämässä on ilmennyt muutoksia, jotka romuttavat tämän perinteisen käsityksen työnteosta. Muutoksia on tapahtunut niin työtavoissa, työtehtävissä, työsuhteissa, organisaatioissa kuin ammattirakenteissa ja ammattitaitovaatimuksissakin. (Mäkinen, Kyhä & Olkinuora 2006, 139.) Suomalainen työelämä on jatkuvassa muutoksessa, kun perinteiset Suomen vientialat ovat kovien muutosten kourissa ja tulevaisuuden alat antavat vielä odottaa itseään. Myös suhde työhön on muuttunut, ja työ ei enää merkitse ihmisille samoja asioita kuin ennen. Teknologinen muutos, työllisyyden ja työttömyyden vaihtelut, globalisaatio sekä elinkeinorakenteen muutos vaikuttavat monella tapaa työelämän kehitykseen ja suhteisiin. (Työministeriö 2007, 54.) Vain muutoksen voidaan ajatella olevan pysyvää nykyisessä työelämässä ja muutoksiin sopeutumisesta näyttäisi tulevan entistä tärkeämpi työelämätaito. Alanvaihtaminen on yksi tapa ihmiselle sopeutua ja hallita työelämän muutosta.

Rakennemuutos Suomessa on voimakasta. Erityisesti kaupanalan ja liike-elämää palvelevan toiminnan työllisyys on voimakkaassa nousussa. Kun yhä suurempi osa taloudesta altistuu maailmanmarkkinoilla, ovat talouden rakenteelliset muutoksen välttämättömiä. Vaikka irtisanomiset saavat paljon julkisuutta, todellisuudessa niiden tilalla syntyy kuitenkin jatkuvasti uusia työpaikkoja. (Työministeriö 2007, 83–84.) Maailmanmarkkinoille altistuminen on jatkuvasti läsnä, eikä kaikkeen voida itse vaikuttaa, mutta oikeanlaisella koulutuspolitiikalla tulisi pystyä ennakoimaan ja varautumaan näihin maailmanmarkkinoiden vaikuttamiin muutoksiin. Muutokset ovat kuitenkin nykyisin niin nopeita, ettei koulutuspolitiikka pysy perässä. Koulutuspolitiikka ei saa myöskään olla irrallinen suhteessa muuhun vallitsevaan politiikkaan vaan sillä on tärkeä tehtävä osaamisen kehittämisessä, ja sen tulee sen tukea työpolitiikan strategiaa ja integroitua siihen myös käytännön tasolla (Työministeriö 2007, 83–84, 178). Alanvaihdon tukeminen ja siihen kannustaminen on koulutuspoliittisesti tärkeä tehtävä, joka tukee talouden kasvua monella tapaa, kuin myös yksilöiden työhyvinvointia, vaikuttaen positiivisesti luultavasti mm. eläkkeelle siirtymisikään.

Työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen kannalta osaaminen on avainasemassa, sillä työmarkkinoilla on oltava oikeanlaista osaamista (Työministeriö 2007,175). Koulutuksella on paljon mahdollisuuksia parantaa niin koko Suomen taloudellista tilannetta, kuin yksilön henkistä hyvinvointia ja osaamista. Koulutukseen osallistumiseen aikuisena ei kuitenkaan kaikin keinoin välttämättä kannusteta, vaikka mahdollisuuksia olisi tarjolla. Äärimmäinen yksilöllisyys, epävarmuus, kielteinen joustavuus ja tehokkuusajattelu ovat ristiriidassa niiden mahdollisuuksien kanssa, jota jatkuva osaamisen kartuttaminen ja opiskelu toisivat mukanaan (Lehto 2007, 102).

Työn epävarmuus on nykypäivän työelämää leimaava piirre Alanvaihtaminen voi olla ihmiselle tapa sopeutua, hallita muutosta ja sietää epävarmuutta työelämässä. Työn epävarmuus voi johtaa työttömyyteen, mutta työn epävarmuutta koetaan myös vakaisissa olosuhteissa. Työn epävarmuus on monimuotoista, mutta työn epävarmuutta lisäävät ja sitä ylläpitävät tekijät voidaan karkeasti luokitella kolmeen ryhmään: *yhteiskunnallisiin, organisaationalisiin ja yksilöllisiin tekijöihin*. (Kinnunen ym. 2005, 167–171.)

Yhteiskunnallinen epävarmuus johtuu epävarman taloustilanteen aiheuttamasta kasvavasta työttömyydestä ja yhteiskunnallisista suurista muutoksista, kuten väestön

ikäntymisestä. Yhteiskunnallista epävarmuutta on selitetty monilla tavoin, mutta keskeisenä selityksenä yhteiskunnalliseen epävarmuuteen on nähty talouden kasvava globalisaatio, joka määrittää ja rajoittaa kansallista talouspolitiikkaa (Rekola 2008, 188). Yhteiskunnallista epävarmuutta on vaikea hallita, mutta koulutuksella siihen voidaan vaikuttaa ja niin ikään helpottaa. Koulutus ja osaaminen ovatkin nousseet keskeisiksi menestystekijöiksi niin Suomessa kuin koko Euroopassaja niiden nimeen vedotaan puhuttaessa taloudellisesta kasvusta, työttömyyden vähentämisestä ja kilpailukyvyistä (Purhonen 2003, 71).

Organisationalinen epävarmuus on yksi syy siihen, miksi ihmiset sitoutuvat tänä päivänä organisaatioihin eri tavalla kuin ennen. Samaan organisaatioon ei kannata sitoutua pitkäksi aikaa, koska sen vaihtuminen on todennäköistä ja osalle tarkoituksellista. Ihmisen suhde työhön ja organisaatioon on muuttunut, ainakin niin sanoituilla postmoderneilla työntekijöillä. Voidaan sanoa, että tällä hetkellä työelämässä on perinteisiä ja postmoderneja työntekijöitä. Perinteinen työntekijä on sitoutunut organisaatioon, on kiinnostunut organisaation yhteisistä asioista ja kehittämisestä. Postmoderni työntekijä taas ei ole kiinnostunut niinkään organisaation kehittämisestä, koska näkee organisaatioiden tiheänkin vaihtuvuuden mahdollisena ja todennäköisenä. Työntekijä näkee itsensä kehittämisen tärkeäksi. Työmotivaation lähteenä on uuden oppiminen. (Pojula & Ahonen 2007, 54–55.) Alanvaihtajat eivät välttämättä kaikki ole postmoderneja työntekijöitä, varsinkaan jos he eivät ole omasta tahdostaan irtisanoutuneet. Postmoderneille työntekijöille alanvaihtaminen on kuitenkin helpompaa ja he useammin ovat halukkaita vaihtamaan alaa, koska heillä ei ole niin tärkeää esimerkiksi pysyä saman organisaation palveluksessa.

Epävarmuuden yksilöllinen tekijä on esimerkiksi kokemus siitä, ettei työllä mahdollisesti ole enää mitään annettavaa itselle. Ideaalitalanteessa yksilö kehittyy koko työikäisyytensä ajan ja kokee, että hänellä on siihen mahdollisuuksia, mutta todellisuudessa kehittyminen katkeaa jossain vaiheessa ja työmotivaatio ja työn merkitys heikkenee ja työhön rutinoituu (Ruohotie 2000, 50). Tämä epävarmuuden tekijän voitaisiin katsoa olevan kaikista varmin syy, että ihminen vaihtaa alaa. Se on myös hyvinvoinnin ja työkyvyn kannalta sellainen epävarmuuden syy, että alanvaihtamisesta olisi hyvä tulla varteenotettava vaihtoehto.

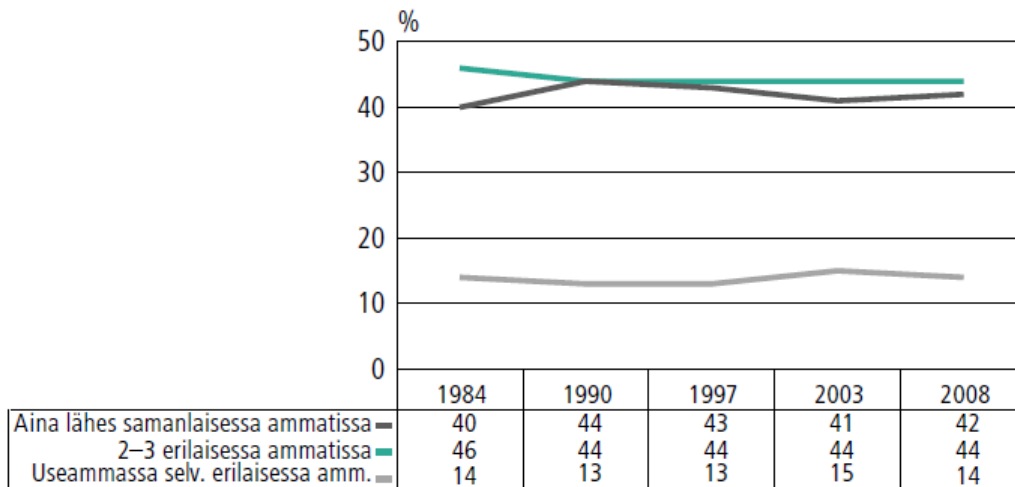
Yhteiskunnalliseen epävarmuuteen pystyy ehkä varautumaan, mutta harvemmin vaikuttamaan, sillä siihen vaikuttavat tekijät ovat niin isoja ja globaaleja. Organisationaliseen epävarmuuteen pystyy varautumaan omalla suhtautumisellaan työhön, mutta vain yksilölliseen epävarmuuteen pystyy suoraan omilla valinnoillaan vaikuttamaan lyhyelläkin aikavälillä. Yksilöllinen epävarmuus on painavin tekijä alanvaihdossa, ja sen työntekijä pystyy halutessaan poistamaan ja tähän tulisi jopa pyrkiä.

Koulutusta velvollisuutena ja oikeutena on pidetty lähinnä ihmisen elämänkaaren alkuvaiheeseen, eikä niinkään aikuisuuteen, kuuluvaksi asiaksi. Uuden työn ja elinikäisen oppimisen politiikan myötä kouluttautuminen on kuitenkin luutumassa osaksi useamman ihmisen koko elämänkaarta. Koulutusjärjestelmän sisään kuuluvat nyt suuret määrät opiskelijoita, jotka ikänsä ja elämäntilanteensa perusteella olisivat aiemmin kuuluneet koulutusjärjestelmän ulkopuolelle. Kouluttautuminen ja työ eivät ole enää eri elämänvaiheita, vaan ne vuorottelevat ja yhdistyvät toisiinsa pitkin aikuisikää. (Jauhiainen ym. 2003, 172–173.) Juuri tämän takia koulutuksen ja työelämän yhteistyö täytyisi kehittyä joustavaksi (Purhonen 2003, 74). Pitäisi vielä paremmin mahdollistaa se, että ihmiset pystyisivät rohkeasti vaihtamaan alaa, ja siihen tarvitaan joustamista niin koulutusta tarjoavien tahojen kuin työelämänkin puolesta.

Työelämän jatkuvasta muutoksesta huolimatta, alanvaihtamisessa ei kuitenkaan ainakaan Tilastokeskusten työolotutkimusten 1977–2008 mukaan (Lehtola & Sutela 2008) ole tapahtunut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana suurta muutosta (kuvio alla). Jo 80-luvulta lähtien 2-3 erilaista ammattia on ollut työntekijöiden keskuudessa lähes yhtä yleistä kuin samanlaisessa ammatissa pysyminen. Myöskään useammassa kuin 2-3 selvästi erilaisessa ammatissa olevien määrä on pysynyt hyvin samana 1980-luvun alusta aina 2000-luvun loppuun saakka. Ammatinvaihtaminen ei siis tilastojen mukaan olisikaan yleistymään päin.

Kuvio 21. Ammattien määrä elämän aikana

Työolotutkimukset 1984, 1990, 1997, 2003 ja 2008

Kuvio 1. (Lehtola & Sutela 2008,24)

Tilastokeskuksen mukaan todellisuus ammattien määrästä suomalaisen elämän aikana on jonkin verran oletuksesta poikkeavaa, eivätkä puheet siitä, että ammattia joudutaan vaihtamaan useamman kerran elämänsä aikana, pidä tilastojen mukaan paikkaansa. Uskollisuudessa yhdelle alalle on kuitenkin suuria alakohtaisia, sekä jonkin verran sukupuolten välisiä eroja. Yleisellä tasolla tilastojen mukaan naiset ovat olleet uskollisempia pysymään samassa ammatissa kuin miehet, mutta erot ovat pieniä. Sukupuolien väliset erot ovat suuria erityisesti teollisuudessa työskentelevillä, sillä naisista vain 26 prosenttia on ollut samassa ammatissa, kun taas miehistä 41 prosenttia. Uskollisimpia omalle alalleen tutkimusten mukaan ovat opetuslalla olevat, joista 51 prosenttia ovat olleet aina samassa ammatissa. (Lehto & Sutela 2008,24–25.)

Nuoret 15–24- vuotiaat ovat halukkaimpia vaihtamaan alaa, reilut 30 prosenttia heistä haluisi vaihtaa alaa, kun taas vanhimmasta ikäluokasta 55–64- vuotiaista vain vajaa 20 prosenttia haluaisi vaihtaa alaa. Kuitenkin viimeisten viiden vuoden sisällä nuorten vaihtohalukkuus on suhteessa vähentynyt ja vanhempien ikäluokkien lisääntynyt. Nuorten sitoutuminen on viimevuosina siis lisääntynyt. (Lehto & Sutela 2008, 206.)

Suurille ikäluokille työllä on suuri merkitys ja he kokevat ensisijaisesti olevansa sitä mitä he työkseen tekevät. Myöhemmille sukupolville työ ei ole niin suuri identiteetin määrittäjä,

mikä on tänä päivänä järkevääkin, sillä työ on niin epävarma tekijä, ettei siihen kannata kiinnittää identiteettiä. Työ ei ole enää välttämättä elämän keskeisin sisältö, vaan se voi olla myös vain pakollinen ansionlähde muun elämän rahoittamiseksi. Silloin kun työn merkitys muuttuu ja pienenee, on muilla elämänosa-alueilla suurempi merkitys, kuten perhe-elämällä, kulttuurilla tai harrastuksilla. (Moisio 2004, 65–67.) Jos työn merkitys muuttuu ja se ei määritä koko identiteettiä, on työtä ja alaa myös helpompi vaihtaa ja pysyä mukana jatkuvasti muuttuvassa työelämässä. Työ ja identiteetti kulkevat kuitenkin edelleen käsi kädessä, vaikkei työ välttämättä ensisijainen identiteetin määrittäjä nykypäivän työntekijälle olisikaan.

2.2 Ammatti-identiteetti, ura ja työkyky

Ammatti-identiteetti

”Kuka minä olen” ja ”mihin minä kuulun”? ovat kysymyksiä johon identiteetti koettaa vastata (Mulari 2013, 117). Tämä on kysymys, jota kaikki pohtivat jossain määrin eri elämänvaiheissa. Alanvaihtaminen on kuitenkin yksi vaihe elämässä johon identiteetin pohtiminen kuuluu olennaisena osana, ja pohdinta voi olla myös koko prosessin alulle panija. Alanvaihtaminen voi myös usein liittyä johonkin toiseen elämän muutokseen, kuten lasten aikuiseksi kasvamiseen. Se voi myös olla niin iso muutos itsessään että laukaisee muutostarpeen myös muilla elämän osa-alueilla.

Käsitykseni identiteettiin tässä tutkimuksessa pohjautuu Glynis Breakwellin (1986) teoriaan identiteetistä prosessina. Breakwellin käsitys identiteetistä on sosiaalisuutta korostava. Identiteetti on prosessi, joka kehittyy koko elämän ajan. Identiteetin katsotaan rakentuvan assimilaation, akkommodaation ja evaluaation kautta, eli uusien aineksien ottamisen, vanhan mukauttamisen ja arvioinnin kautta. Identiteetti muokkautuu sosiaalisessa kanssakäymisessä, mutta yksilö on kuitenkin aktiivinen toimija, joka vaikuttaa itse identiteettinsä rakentumiseen. Identiteettiä ajatellaan olevan ainakin kolmenlaista: minäidentiteetti, sukupuoli-identiteetti ja ammatillinen identiteetti, joista kaksi ensimmäistä

vaikuttavat olennaisesti myös ammatillisen identiteetin muotoutumiseen (Mulari 2013, 118–119).

Ura

Työelämän muutokset ovat aiheuttaneet sen, että vastuu urasta näyttää siirtyvän yhä enemmän työntekijälle itselleen, eikä työntekijän antama panos välttämättä takaa hierarkkista etenemistä tai pitkää työsuhteen kestoa. Tämä on vastoin perinteistä urakäsitystä, joka rakentuu katkeattomien työtehtävien jatkumossa yhdessä organisaatiossa. (Hall 1996.) Vastuu urasta on ihmisellä itsellään, eikä se enää ole sidoksissa yhteen organisaatioon tai edes yhteen ammattiin.

Nykyisin uraa voidaan tarkastella urakehityksenä, jonka mukaan valinnat muodostavat päätöksien sarjan, jonka kautta yksilö muovaa uraansa. Ura rakentuu tänä päivänä enää hyvin vähäisesti mistään kiinteistä piirteistä, joihin taas vanha urakäsitys perustuu. Uudessa työelämässä ammatti niin valitaan kuin opetellaankin elämän aikana useamman kerran. Elinikäisen oppimisen aikakautena ei myöskään opiskelun voida enää sanoa muodostavan selvärajaista elämän vaihetta (Häyrynen 2008, 376.)

Uratutkimuksen erityispiirteenä on näkökulma, jossa yksilön koko elämän historia aiempine valintoineen, siirtymineen ja lähtökohtineen, otetaan huomioon hänen nykyistä elämäntilannettaan tutkiessa. Uratutkimuksen isä Donald Super (1987) katsoo uratutkimuksen perustuvan elämänvaihepsykologiaan sekä työmarkkinatutkimukseen. (Häyrynen 2008, 369).

Elämänvaihepsykologian tämän päivän näkymystä edustaa Tony Dunderfeltin (1998) teoria elämänkaaripsykologiasta. Elämänkaaren vaiheet tuovat mahdollisuuksia muutoksiin vielä myöhäisessäkin iässä. Ihminen kohtaa eri elämänvaiheissa samantapaisia haasteita, mutta yksilöllistä on se, miten ihminen vastaa vaiheiden tuomiin haasteisiin, tiedostaako hän ne, sivuuttaako vai torjuu. Itsetuntemuksen ja itsekasvatuksen merkitys elämän haastekohdissa elämänhallintaan tarvittavien kykyjen harjoittamiseksi on tärkeää.

Työmarkkinatutkimuksen suuri ongelma on työvoiman aloittaisen tarjonnan ennustaminen työntekijöiden suuren vaihtuvuuden takia ammattialoilla. Murto-osa ihmisistä pysyy ensimmäisessä ammatissaan, useimmat vaihtavat ammattia elämänsä aikana, useammankin kerran. (Häyrynen 2008,373.) Työurat ovat katkonaisia ja tehtävät ja ammatit muuttuvat, jolloin oman ammatillisen identiteetin rakentamisesta tulee koko työuran mittainen tehtävä (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 27).

Myös työttömyys on tänä päivänä yhä suurempi osa ihmisten urakulkua. Työttömyys ei kuitenkaan ole uran loppu vaan merkitsee usein elämänmuutosta. Hänninen (1991) on jakanut työnsä menettäneen elämänmuutoksen tarinallisen näkökulman mukaan neljään eri tarinamalliin: tragediaan, komediaan, sankaritarinaan ja ironiaan. Jotka pohjautuvat Kevin Murrayn (1989) esittämiin länsimaalaisessa tarinaperinnössä esiintyviin tarinamalleihin. Se kertoo neljästä erilaisesta mallista suhtautua työpaikan menetykseen ja sen seurauksiin. Sankaritarinassa henkilö kohtaa vaikeuksia, mutta onnistuu voittamaan pahuuden voimat, tämä tarkoittaa työttömyyden voittamista keksimällä ratkaisun, joka voi olla esimerkiksi uuden työpaikan löytäminen. Tragediassa sankari taas ei onnistu voittamaan pahuuden voimia, eli työtön tyytyy kohtaloonsa. Komediasa taas on kysymys henkilön omien piilossa olleiden tarpeiden ja mahdollisuuksien tutkimisesta ja löytämisestä, tämä voi merkitä työttömän kohdalla esimerkiksi työttömyyden laukaisemaa elämän muutosta, joka voi johtaa esimerkiksi alanvaihtoon. Ironiassa päähenkilölle on ominaista halu rikkoa rajoja, ja hän herättää ympäristössä hämmennystä, työttömyyteen suhtautumisessa se voi tarkoittaa ympäristöään ratkaisuja. Rikostarinassa rikollinen tyydyttää omat tarpeensa yhteisön kustannuksella, sen normeja rikkoen. Rikostarina on yleinen ennakkoluulo siitä miten työttömyyteen tyydytään ja aletaan elää erilaisilla tuilla ja ikään kuin yhteiskunnan varoilla. Hänninen osoittaa tutkimuksellaan sen että vaikka aina ihminen ei itse voi työttömyyteensä vaikuttaa, asenne näyttäytyy tärkeänä tekijänä suurten muutosten keskellä.

Työttömyyttä koskeva yhteiskuntatieteellinen keskustelu on heijastellut 1990-luvun puolesta välistä lähtien selkeästi huolta pitkittyvän työttömyyden seurauksista. Työmarkkinat näyttävät jakavan ihmiset enenevässä määrin selviytyjiin ja putoajiin. Pitkäaikaistyöttömyys on muodostunut pysyväksi ilmiöksi nousukaudesta huolimatta. Pitkittyvän tai toistuvan työttömyyden mukanaan tuomat ongelmat niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin ovat luonnollisesti vakavampia kuin satunnaisen työuran katkon.

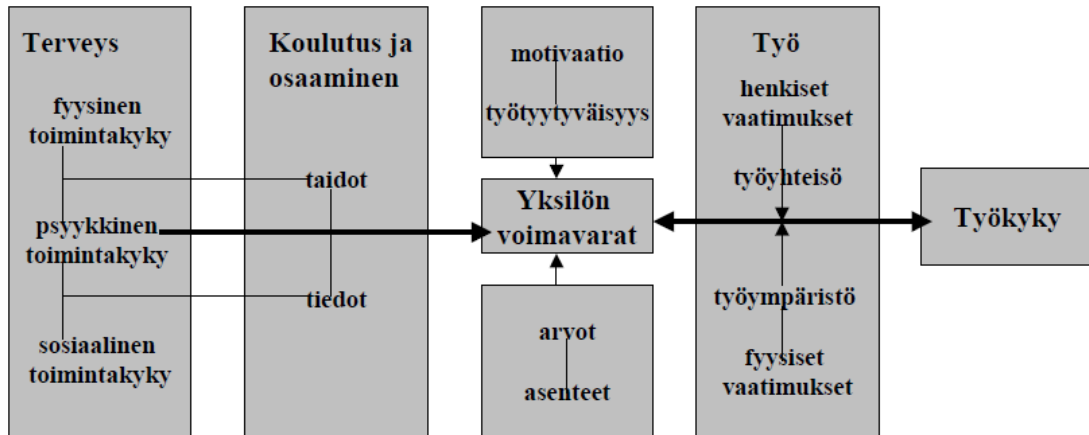
Jatkuessaan työttömyys rassaa niin taloutta kuin terveyttäkin. (Virmasalo 2002,29.) Erityisesti työttömyyden pitkittyessä ihmisen olisi hyvä pitää alanvaihtoa vartenotettavana vaihtoehtona, vaikka aiempi työ olisikin ollut mieluisa. Kun taas työn mielekkyyden puute alkaa vaikuttaa työkykyyn, on ihmisen tehtävä jotain asian eteen, ja tällöinkin alanvaihto voi olla yksi vaihtoehto, jos pelkkä työtehtävien muutos ei tuo haluttua muutosta.

Työkyky

Uskon että alanvaihtaminen on yksi keino lisätä työssä jaksamista pidempään ja näin ollen myös korottaa eläkeikään siirtymistä. Tilastokeskuksen 2003 ja 2008 työolotutkimusten mukaan (Lehto & Sutela 2008, 216) varmuus työpaikan säilymisestä oli kaikista eniten työssä pitkään jaksamiseen vaikuttavista tekijöistä yli 45-vuotiailla.

Työuupumus on äärimmäinen esimerkki siitä mihin huono työkyky voi johtaa. Omaa työkykyä on jatkuvasti reflektoitava, jotta osaa huomioida merkit ajoissa. Marja Kaskisaari (2004) on tutkinut työuupumusta naisten uupumuksesta itsekirjoitettujen elämäntarinoiden pohjalta. Naiset ovat pääosin 40–50 vuotiaita ja naisille tyypillisissä ammateissa kuten hoito- ja ravintola-alalla, ja ovat tehneet pitkän uran. Kaskisaaren mukaan työuupumusta kuvaa kokonaisvaltainen väsymys, jaksamattomuus ja haluttomuus, joka ilmenee vastustuksen ja vastenmielisyyden tunteena suhteessa työhön.

Työkyky on moniselitteinen asia, johon vaikuttavat niin psyykkinen kuin fyysinen hyvinvointi, ja niiden kautta monet arkipäiväiset asiat. Alanvaihtaminen voi merkittävästi parantaa työkykyä. Toisaalta työkyvyn huonontuminen itsestä riippumattomista syistä voi olla myös eräänlainen pakote alanvaihtamiseen. Alla olevassa kuviossa kuvataan sitä, kuinka monet asiat vaikuttavat työkykyyn.

Kuvio 2. (Ilmarinen 1999)

Koulutus ja osaaminen ovat yksi isoista työkykyyn vaikuttavista tekijöistä, joilla alanvaihtamisessakin on iso osa, mutta alanvaihtaminen vaikuttaa laajemmin eri osa-alueisiin. Se on yhteydessä motivaatioon ja toimintakykyyn. Sillä voidaan vaikuttaa moniin eri osa-alueisiin. Alanvaihto voi vaikuttaa positiivisesti niin arvojen kohtaamiseen kuin työn fyysisiin ja henkisiin vaatimuksiinkin.

Työn kokeminen merkityksellisenä on seurasta oppimisen kautta tapahtuvasta henkilön sisäisestä kasvusta. Parhaimmillaan työ kytkeytyy siihen mitä kokee ihmisenä olevansa, vaikuttaen motivaatioon ja työhön sitoutumiseen. Ei ole merkitystä mitä ihminen työkseen tekee, vain sillä että itse kokee sen merkitykselliseksi. Tulevaisuuden luominen lähtee siitä että ihminen ottaa vastuun omasta työelämästä, ja tulee tietoiseksi siitä mitä haluaa saavuttaa ja missä onnistua. Ulkoapäin tuleva tyydytys kuten hyvä palkka, työ ja edut ovat muiden määrittelemiä menestyksen merkkejä, jotka eivät tuo kaikille oikeaa tyydytystä, vain kaikista tärkeintä on työn kokeminen palkitsevaksi. Jos tätä palkitsevuuden tunnetta ei synny ihminen voi kokea työuransa lopussa että olisi ehkä pitänyt valita kokonaan toinen ammatti. On tärkeää että koko työuran aikana on aikaa reflektoida omaa toimintaansa ja olla tietoinen siinä mitä työssään haluaa. (Leiviskä 2011, 63–75.) Alaa vaihtavat ihmiset ovat pysähtyneet refleктоimaan omaa toimintaansa ja tulleet tietoisiksi siitä, että uusi ala voisi olla keino tuomaan merkityksellisyyttä heidän työelämäänsä. Aina merkityksellisyyden löytäminen ei vaadi kuitenkaan koko alanvaihtoa vaan esimerkiksi työpaikan tai tehtävien vaihdos voi riittää. Alanvaihto on kuitenkin merkittävä työkykyä edistävä ja siihen vaikuttava tekijä.

2.3 Aikuinen oppijana

Aikuisen oppiminen eroaa monella tapaa lasten tai nuorten oppimisesta. Aikuisella on takanaan elettyä elämää ja paljon kokemuksia, joiden pohjalle hän oppimistaan rakentaa. Aikuinen on usein itse omasta vapaasta tahdostaan hakeutunut koulutukseen, joko itseään kehittääkseen, tietoa päivittääkseen sekä uuden tutkinnon ja työn saadakseen.

Käsitys aikuisesta oppijasta tässä tutkimuksessa nojautuu humanistiseen oppimiskäsitykseen ja siitä pohjautuvaan andragogiikkaan, jolloin voidaan ajatella että alanvaihtaminen on henkilökohtainen valinta, vaikka syyt siihen olisivatkin ympäröivän yhteiskunnan muutoksista johtuvia. Valitsin humanistisen oppimiskäsityksen ja andragogiikan oppimisteorioksi myös sen takia, että ne kuvaavat ja tukevat parhaiten omaa käsitystäni aikuisten oppimisesta. Andragogiikka on ollut myös ensisijainen ja vallitseva aikuisoppimisen malli jo 30 vuoden ajan (Ruohotie 2000, 129).

Malcolm Knowlesin (1984,12) voidaan sanoa olevan modernin andragogiikan isä, joka toi koko käsitteen englannin kielisten lukijoiden tietoisuuteen. Knowles erotti aikuisten oppimisen vahvasti lasten oppimisesta ja perinteisestä pedagogiikasta. Andragogiikan viisi peruselementtiä on itseohjautuvuus, yksilöllinen elämäkokemus, kehittyneet oppimisvalmiudet, oppimisen suuntautuminen sekä sisäinen motivaatio. Itseohjautuvuudella tarkoitetaan itsenäisyyttä ja riippumattomuutta muista ihmisistä tai eri tahoista oppimisessa. Yksilölliset elämäkokemukset ovat jatkuvasti kasvavia oppimisen lähteitä, joista oppimista voi ammentaa. Kehittyneet oppimisvalmiudet ovat kypsän aikuisen valmiuksia oppia jotakin sosiaalista rooliaan varten. Oppimisen suuntautumisella tarkoitetaan aikuisen ihmisen ongelman ratkaisuun suuntaavaa oppimistapaa, subjektikeskeisen oppimisen sijaan. Aikuisen motivaatio oppimiselle eroaa lapsista tai nuorista sillä, että motivaation voidaan katsoa olevan pääosin sisäistä. Aikuisten oppimisessa ei ole läsnä oppivelvollisuutta kuten lapsilla ja nuorilla Suomessa.

Myös humanistinen oppimiskäsitys perustuu ihmisen sisäiseen motivaatioon, vapaaseen tahtoon ja vastuuseen. Humanistinen aikuisen oppimiskäsitys korostaa ihmisen omaa

kohtalon hallintaa, parempaan pyrkimistä, vapautta ja rajattoman kasvun mahdollisuuksia. (Ruohotie 2000, 113,125.)

Elämänkaariajattelulla ja elinikäisen oppimisen filosofialla onkin keskeinen merkitys kun puhutaan ammatillisesta kehittymisestä. Elämänkaariajattelun avulla ihminen voi tietoisesti vaikuttaa elämänsä laatuun niin työelämässä kuin muussakin elämänosa-alueilla. Päämäärät ja ammatilliset valinnat voivat, ja niiden tulisikin muuttua, elämän aikana. Siksi elinikäisen oppimisen suunnitelmaa on tehtävä väliajoin uudelleen. (Markkula & Suurla 1997, 33–34.)

Myös toimijuuden määritelmä on lähellä humanistista oppimiskäsitystä ja on hyvin aikuisen oppimista ja osallistumista koulutukseen kuvaava teoria. Banduran (2006) psykologisen sosiokognitiivisen teorian mukaan toimijuus merkitsee tarkoituksellista vaikuttamista omaan toimintaan ja elinoloihin. Toimijuuden eri puolia ovat tarkoituksellisuus, ennakkosuunnittelu, itsesääätely ja itsereflektio. Ne kaikki tulevat esille aikuisena oppimisen tavassa, erityisesti itse irtisanoutuneiden opiskelemaan hakeutuneiden alanvaihtajien kohdalla. Tärkein henkilön toimijuutta selittävä tekijä on hänen uskomuksensa omasta pystyvyydestä.

Odotusarvoteoria pitää ihmisen käyttäytymistä tavoitesuuntautuneena. Jos ihminen suhtautuu luottavaisin mielin päämääränsä saavuttamiseen, hän myös työskentelee kovasti saavuttaakseen tavoitteensa. Ja kun taas ihminen ei alun perinkään usko omiin päämääränsä, hän myös luovuttaa helposti tavoitteidensa suhteen. Odotusarvoteorian mukaan ihmiset voidaan karkeasti jakaa optimisteihin ja pessimisteihin. (Kinnunen ym. 2006, 111.) Alanvaihtajat ovat jo päätöksen alainvaihtoon lähtemisessä valinneet suhtautuvansa optimistisesti tulevaisuuteen, sillä he haluavat alaa vaihtamalla pyrkiä kohti parempaa. Heidän päämääränsä on selkeästi uusi ammatti, vaikkakin siihen voi liittyä myös muita päämääriä itsensä kehittämistä ja elämän muutoksesta, mutta yksi yhteinen tekijä heillä kaikilla on uuden ammatin saavuttaminen. Kuitenkin monet muutkin tekijät kuin tavoitteet ja päämäärä vaikuttavat motivaatioon alanvaihtoprosessin aikana.

Oppimismotivaation kannalta on tärkeää tuntea omat heikkoutensa ja ymmärtää, miten niitä voisi kehittää ja luoda uusia vahvuuksia (Ruohotie 2000, 55). Aikuisilla on yleensä

runsaasti motivaatiota oppimiselle. Ulkoiset motiivit tarkoittavat sellaisia motiiveja, jotka syntyvät siitä kun oppijan elämäntilanne edellyttää oppimista. Sisäiset motivaatiotekijät taas syntyvät yksilön mm. yksilön identiteetin muutostarpeesta tai sosiaalisesta motiivista, kuten toisten ihmisten seuraan hakeutumisesta. (Rogers 2004.)

Ruohotie (1991) on tutkinut oppimisstrategioita ja motivaatiota. Motivaation hän näkee strategisen käyttäytymisen edellytyksenä. Jokainen opiskelija valitsee itse oman opiskelustrategiansa, joka on omien tietojen ja taitojen harkittua soveltamista erilaisissa oppimistilanteissa. Jokaisella opiskelijalla on erilaiset aiemmat oppimiskokemukset, tiedot, uskomukset ja valmiudet. Yhdessä näiden aiempien kokemusten ja tulkintojensa oppimisympäristöstä, hän valitsee sellaisen oppimisstrategian, jonka hän kokee tilanteessa ”taloudellisimmaksi” ja hyödyllisimmäksi. Erityisesti aikuisten oppimisessa erilaisten oppimisstrategioiden huomioon ottaminen ja niiden tiedostaminen on tärkeää, sillä aikuisilla ihmisillä on hyvin erilaiset taustat ja elämäntilanteet, jotka vaikuttavat niin oppimiseen kuin opiskeluun. Oman oppimisstrategiansa valitseminen ja tunnistaminen ovat aikuisopiskelijalle tärkeitä työkaluja.

Alanvaihtaminen on suuri muutos, ja muutos jo itsessään edellyttää oppimista. Tuominen (1997, 46) esittelee Jarviksen (1994) esittämän teorian siitä millä kolmella eri tapaa ihminen voi reagoida muutokseen. Ensimmäinen ryhmä on kiinnipitäjät, jotka vastustavat muutosta ja torjuvat oppimistilaisuuden, jotta kaikki pysyisi ennallaan. Toisen ryhmän muodostavat sopeutujat, jotka todennäköisesti muuttavat omaa käyttäytymistään ja oppivat, palauttaakseen harmonian oman elämän ja sosiokulttuurisen ympäristön välille. Kolmas ryhmä ovat tiedostavat oppijat, jotka reagoivat uusiin tilanteisiin yksilöllisillä ja luovilla tavoilla. Kiinnipitäjille muutos on uhka, sopeutujille tilanne johon pitää sopeutua ja tiedostaville oppijoille haaste ja mahdollisuus itsensä kehittämiseen.

Voidaan sanoa että iän myötä riskinottokyky ja -halu vähenevät ja pysyttäytyään mieluummin tutussa ja ennalta ymmärrettävässä (Tuominen 1997,50). Alanvaihtajat ovat tässä poikkeuksia, heitä yhdistää tämä korkea riskinottokyky ja epävarmuuden sieto, vaikka muuten motiivit voivatkin olla kovin toisistaan eroavia. Aikuisten opiskelun tavoitteet ja motiivit ovat monin tavoin päällekkäisiä ja ristiriitaisia, ja ennen kaikkea ne muuttuvat ihmisten elämänsä myötä (Jauhiainen ym. 2003, 174).

2.4 Ammatillinen aikuiskoulutus

Alanvaihtaminen ei edellytä välttämättä uuden alan opiskelua, mutta tässä tutkimuksessa kaikki alanvaihtajat vaihtoivat alaa koulutuksen kautta. Aikuiskoulutusta järjestetään Suomessa kaikilla koulutusasteilla, mutta ammatillinen aikuiskoulutus on erittäin suuri ja alati kasvava aikuiskoulutusta tarjoava koulutusaste. Kaikki tähän tutkimukseen osallistuneet alanvaihtajat olivat suorittaneet tai suorittamassa toisen asteen ammatillista koulutusta. Tästä syystä keksityn aikuiskoulutuksen esittelyssä ammatilliseen aikuiskoulutukseen ja näyttötukintoihin, vaikka aikuiskoulutuksen kenttä alanvaihtajillekin on paljon laajempi.

Aikuiskoulutuksen laajasta kentästä kertoo esimerkiksi se, että tutkintoon johtavaa koulutusta, vapaatavoitteista sivistystyötä sekä eri pituisia lisä- ja täydennyskoulutusta järjestetään noin 800 oppilaitoksessa ja korkeakoulussa. Merkittävä osa oppimisesta tapahtuu myös työpaikoilla sekä arjen eri tilanteissa hyödyntäen tietoverkkoja, kirjastoja ja muita oppimisen mahdollistavia ympäristöjä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Ammatillisen perustutkinnon voi suorittaa ammatillisissa oppilaitoksissa tutkintoon johtavana koulutuksena, oppisopimuskoulutuksena tai näyttötutkintona. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot ovat ammatillista lisäkoulutusta, jotka suoritetaan aina näyttötutkintoina. Ammatillisena lisäkoulutuksena järjestetään myös tutkintoon johtamatonta koulutusta, esimerkiksi työnantajan tarpeiden mukaisesti. Ammatillista koulutusta järjestetään: humanistisella ja kasvatusalalla, kulttuurialalla, yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, luonnontieteiden alalla, tekniikan ja liikenteen alalla, luonnonvara- ja ympäristöalalla, sosiaali- ja terveys- ja liikunta-alalla, matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla. Opetus ja tutkinnon suorittaminen on ammatillista perustutkintoa tutkintoon johtavassa koulutuksessa suorittavalle maksutonta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Aikuiselle yleinen tapa suorittaa ammatillinen perustutkinto on näyttötutkinto. Näyttötutkinnot ovat joustava tapa aikuisväestölle uudistaa ja ylläpitää ammatillista

osaamistaan tai työtehtävien vaihtuessa pätevöityä uuteen ammattiin. Näyttötutkintojärjestelmän etuna on aikaisemman osaamisen tunnistaminen riippumatta siitä, onko se hankittu työn, opintojen vai muun toiminnan kautta. (Opetusministeriö- ja kulttuuriministeriö 2012.)

Työntekijästä vaihdos opiskelijaksi on suuri muutos, ja opiskelu on muuttunut paljon siitä ajasta, kun suurin osa alanvaihtajista on viimeksi opiskellut. Myös näkemys aikuisen oppimisesta on muuttunut paljon suhteellisen lyhyessä ajassa. Monet aikuiset ovat käyneet koulunsa aikana jolloin opetus oli enemmän organisoitua. Koulussa oltiin tietynä aikana, aina luokkahuoneissa ja niin edelleen. Nykyään oppiminen nähdään kuitenkin enemmän opiskelijan omana työnä, jota opettaja tai kouluttaja tukee. Tämä merkitsee opiskelijan sitoutumista henkilökohtaiseen vastuunottamiseen, ajan käytön suunnitteluun ja kurinalaisuuteen. (Paane-Tiainen 2000.)

Organisointimuodoiltaan sekä sääntely- ja rahoitusperusteiltään aikuiskoulutus jaetaan kolmeen perusmuotoon: omaehtoiseen, työvoimapoliittiseen ja henkilöstökoulutukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa omaehtoisesta koulutuksesta, työ- ja elinkeinoministeriö työvoimapoliittisesta koulutuksesta ja työnantajat henkilöstökoulutuksesta. Omaehtoisessa aikuiskoulutuksessa koulutukseen osallistuminen on opiskelijan oma päätös. Omaehtoisena aikuiskoulutuksena on tarjolla hyvin laaja koulutuskenttä aina perusopetuksesta korkea-asteelle sekä vapaan sivistystyön sektori. Työvoimapoliittisen aikuiskoulutuksen ensisijainen kohderyhmä taas ovat työttömyysuhan alaiset tai työttömät. Opiskelupäätöksen tekee useimmiten koulutukseen hakeutuva henkilö, joka saa koulutukseen hakeutumisessaan tukea työvoimaneuvojilta. Koulutuksen tavoitteena ovat tarjota paremmat työllistymismahdollisuudet. Työvoimapoliittisena aikuiskoulutuksena voidaan tarjota toisen asteen ammatilliseen tutkintoon johtavaa koulutusta ja muutoin ammatillisia valmiuksia edistävää tai ammattiin valmentavaa ei-tutkintotavoitteista koulutusta. Kolmas aikuiskoulutuksen muoto on henkilöstökoulutukset, jotka ovat siis pääosin työnantajan kustantamia koulutuksia, jotka ovat lyhyitä ja ei-tutkintotavoitteisia. (Kumpulainen 2009, 16–17.)

Tutkintotavoitteisessa aikuiskoulutuksessa opinnot johtavat samoihin tutkintoihin kuin vastaavassa nuorten koulutuksessa. Opiskelu voi tapahtua työssä, työn ohessa tai vapaa-ajalla. Koulutus järjestetään pääsääntöisesti monimuotokoulutuksena, jolloin voidaan

joustavasti huomioida mm. työssäkäyntimahdollisuudet. Koulutusta toteutetaan nykyään paljon myös verkkoa hyödyntäen. Aikuiset voivat kuitenkin hakeutua myös nuorten koulutukseen, jolloin se toteutetaan yleensä päivämuotoisena. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014).

2.5 Aikuinen opiskelijana

Vielä 1990-luvun alussa opiskelemaan hakeutuminen oli välittömästi irtisanomistilanteen jälkeen suhteellisen harvinainen vaihtoehto. Opiskeluun hakeuduttiin vasta pidemmällä aikaviiveellä, jolloin se oli pääsääntöisesti toissijainen vaihtoehto. Opiskelemaan lähtemistä epäröitiin, koska se olisi jatkanut elämäntilanteen tilapäisyyttä ja vaikeuttaisi taloudellista tilannetta (Viinamäki & Suikkanen 1993, 32–35.) Nyt aikuisena opiskelemaan lähteminen on mahdollistettu hyvin erilaisten tukien, sekä yleisen jatkuvaan osaamisensa päivittämisen kannustavan yleisen yhteiskunnallisen ilmapiirin suhteen. Aikuisopiskeleminen on yleistynyt lähivuosikymmeninä, sillä vasta vuodesta 1987 alkaen aikuisopiskelijat ovat voineet hakea opiskeluun tukea valtion aikuisopintotukijärjestelmän kautta (Viinamäki & Suikkanen 1993,51).

Cyrill Houle (1961) määritteli jo 1960-luvulla aikuisten osallistumisen syyt kolmeen ryhmään: päämäärä-, toiminta- ja oppimissuuntautuneisiin. Päämääräsuuntautuneet opiskelevat saavuttaakseen tietyn päämäärän tai tavoitteen ja valitsevat menetelmät ja sisällön niin, että ne palvelevat mahdollisimman hyvin tavoitteen saavuttamista. Toimintasuuntautuneet taas osallistuvat itse toiminnan takia koulutukseen, eivätkä niinkään tavoitteita saavuttaakseen. Toimintasuuntautuneilla koulutukseen osallistumisen syyt voivat olla sosiaaliset suhteet, vapaa-ajan vietto tai vaihtelun saaminen elämään. Oppimissuuntautuneet taas osallistuvat koulutukseen itse oppimisen takia, heillä on kova tiedonhalu ja he hakevat kasvamista oppimisen avulla.

Tilastokeskuksen (2006) aikuiskoulutustutkimuksen mukaan aikuiskoulutukseen osallistuminen on lisääntynyt merkittävästi varsinkin yli 45- vuotiaiden keskuudessa. Alla oleva taulukko kertoo kuinka merkittävästi aikuiskoulutukseen osallistuminen on noussut 25 vuoden aikana. 1980-luvulla Suomen väestön 45–54-vuotiaista aikuiskoulutukseen osallistui vain 31 prosenttia, kun vuonna 2006 luku oli jo 56 prosenttia. Myös eläkeikää lähestyvien 55–64 vuotiaiden aikuiskoulutukseen osallistuminen on 1980-luvun 15 prosentista noussut vuoteen 2006 mennessä 37 prosenttiin.

	1980	1990	1995	2000	2006	2006
	%	%	%	%	%	1 000
18–24 –vuotiaat	30	43	42	49	43	199
25–34 –vuotiaat	38	55	53	62	58	373
35–44 –vuotiaat	36	57	54	62	61	442
45–54 –vuotiaat	31	48	54	56	56	431
55–64 –vuotiaat	15	25	31	33	37	262
Yhteensä	32	47	48	54	52	1 707

Kuvio 3. (SVT, Aikuiskoulutukseen osallistuminen 2006, 1.1 Aikuiskoulutukseen osallistuminen vuosina 1980, 1990, 1995, 2000 ja 2006 iän mukaan (18–64-vuotias väestö Aikuiskoulutustutkimus 2006)

Aikuiskoulutuspolitiikan tehtävänä on kannustaa kansalaisia elinikäiseen oppimiseen, huolehtia työvoiman saatavuudesta, vastata tulevaisuuden osaamistarpeisiin, huolehtia aikuisväestön koulutus- ja sivistysmahdollisuuksista sekä vahvistaa yhteiskunnan eheyttä ja tasa-arvoa. Aikuiskoulutuspolitiikalla tuetaan pyrkimyksiä työurien pidentämiseen, työllisyysasteen nostamiseen, sekä tuottavuuden että monikulttuurisuuden parantamiseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Yhteiskunnallisesti ajateltuna laajan aikuiskoulutuksen kentän tehtävä on edistää yhteiskunnallista toimijuutta, kenenkään ei pitäisi jäädä ikään kuin olemaan tekemättä mitään. Toimijuus ei kuvaa yksilön ominaisuutta vaan se on sosiaalisessa ulottuvuudessa rakentuvaa, ja siten kuvaa toimijalta odotetun ja toteutuneen toiminnan välistä suhdetta. (Ronkainen 2006, 531–532.) Aikuiskoulutuksen tulisi tarjota ihmisille vaihtoehtoja, jotka toteutuvat Rohkaisen kuvaamassa sosiaalisessa ulottuvuudessa. Jos ihminen tekee muuta kuin lamaantuu tai sopeutuu olosuhteiden edessä on hän toimija. Silloin kun ihminen ei tekisi mitään, mutta aikoo vakavasti tehdä jotain – joko pakosta, velvollisuudentunteesta tai halusta – hän on sosiologisen määritelmän mukaan toimija. (Lähteenmaa 2010, 53.) Silloin kun aikuinen päättää hakeutua koulutukseen tulee hänestä aikuisopiskelija, vaikka toimijaksi hän on ryhtynyt jo miettiessään hakeutumista koulutukseen, osallistumalla mahdollisiin pääsykokeisiin tai ilmoittautuessaan erilaisille kursseille.

Aikuisopetuksen tulisi vastata aikuisen omaan haluun oppia ja ohjata aikuista niissä kasvun mahdollisuuksissa, mitä hän itsessään näkee. Jokainen opiskelija on yksilö, hänen tarpeensa ja halunsa hyvin erilaiset, ja yksilöllisyyden huomioonottaminen aikuisopetuksessa on erityisen tärkeää ja erilaisten elämäntilanteiden huomioiden juostavilla opetuksen ratkaisuilla välttämätöntä.

Esimerkiksi juuri ammatillisella aikuiskoulutuksessa aikuisopetus perustuu pitkälti ohjaukseen ja opiskelijan oman oppimisen tukemiseen. Henkilökohtaistaminen tarkoittaa näyttötutkinnon suorittajan ja näyttötutkintoon valmistavassa koulutuksessa olevan opiskelijan ohjaus-, neuvonta- ja tukitoimien asiakaslähtöistä suunnittelua ja toteutusta, joiden avulla opiskelija tekee valintoja joiden kautta hän ottaa opiskelun omaan hallintaansa (Pajarinen ym. 2004).

Jos aikuinen haluaa lähteä vaihtamaan alaa ja opiskelemaan, on hänellä monenlaisia mahdollisuuksia opintojensa rahoittamiseen, mutta silti opiskelemaan lähteminen on taloudellinen haaste, johon muu elämäntilanne ja sen hetkiset kulut vaikuttavat paljon.

Työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus on työhallinnon rahoittamaa koulutusta, joka on opiskelijalle maksutonta. Se on suunnattu ensi sijassa työttömille työnhakijoille. Työttömänä voi harjoittaa myös omaehtoisia opintoja, esim. suorittaa loppuun kesken

jääneen tutkinnon. Työttömyysetuudella opiskelu edellyttää, että on työttömänä työnhakijana työ- ja elinkeinotoimistossa, on täyttänyt 25 vuotta viimeistään opintojen alkamishetkellä, on työ- ja elinkeinotoimiston toteama koulutustarve, opiskelustasi on sovittu työllistymissuunnitelmassa ja opinnot ovat päätoimisia. Omaehtoista opiskelua voidaan tukea opintojen keston ajan, mutta kuitenkin yhtä opintojen muodostamaa kokonaisuutta kohti, enintään 24 kuukautta. (KELA, 2014.)

Myös koulutusrahasto myöntää aikuiskoulutustukea omaehtoiseen koulutukseen osallistuvalla aikuisopiskelijalla, joka on työ- tai virkasuhteessa tai toimii yrittäjänä. Aikuiskoulutustuen saaminen edellyttää, että olet ollut vähintään 8 vuotta työelämässä työntekijänä tai yrittäjänä, nykyinen työsuhde tai päätoiminen yritystoimintasi on kestänyt vähintään vuoden, on työstä opintovapaalla, et saa muuta tukea opintoihisi. Näitten lisäksi aikuinen voi opiskella tavallisen opintotuen kanssa. (KELA, 2014.) Tämä on alanvaihtajilla luultavasti harvinaisempi, koska se edellyttää voimassa olevaa työsuhdetta. Tässä tutkimuksessa kukaan ei ollut opiskellut koulutusrahaston rahoituksella, sillä he olivat kaikki joko itse irtisanoutuneet tai irtisanottu edellisestä työstään.

Elämäkarta- väline on hyvä tapa hahmottaa aikuisopiskelijuuden monimuotoisuutta. Se kehiteltiin osana Euroopan sosiaalirahaston Optio- hanketta, jossa kehitettiin ohjausvälineeksi aikuisten opintojen henkilökohtaistamiseen oppisopimusprosessissa. Elämäkarta on ohjaukseen perustuva elämänorganisoinnin työkalu, jonka avulla aikuisopiskelijat voivat määritellä oppimiseensa ja opiskeluunsa vaikuttavat tekijät. Sen avulla opiskelijalle hahmottuu työn, opiskelun, perheen ja vapaa-ajan osa-alueet ja niiden muodostama kokonaisuus. (Sivonen 2006, 241–242.) Elämäkarta on kehitetty alun perin oppisopimusopiskelijoiden tueksi, ja se on hyvä tapa jäsentää kaikkien aikuisopiskelijoiden elämän osa-alueita. Aikuisopiskelijoiden kohdalla on tärkeää huomioida hyvin erilaiset elämäntilanteet, jotka vaikuttavat heidän ajankäyttöön, opiskelumuotoon, motivaatioon ja moneen muuhun opiskeluun liittyvään seikkaan. Aikuisopiskelijoiden opintojen henkilökohtaistaminen on paljon muutakin kuin aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista, kuten opiskelun kokeminen mielekkääksi ja muuhun elämään sopivaksi (Sivonen 2006,269).

Aikuisten opiskelussa onkin jo otettu hyvin huomioon muuttuvat elämäntilanteet, ja opinnot muodostuvat yleensä kolmesta osasta: lähiopiskelusta, etäopiskelusta ja itsenäisestä

opiskelusta. Lähiopetuksen yleisiä muotoja ovat luennot ja ryhmätyöskentely, ja se on paikkaan ja yhteisaikaan sidottua. Etätyöskentely taas on ajallisesti rajattua ja siihen saa tarvittaessa ohjausta, mutta se ei ole sidottu paikkaan. Itsenäisen työskentelyn aikana oppijan ja kouluttajan välinen yhteys puuttuu, ja se etenee oppijan oman suunnitelman mukaan. Myös harjoittelu ja työssä oppiminen kuuluvat itsenäisen työskentelyn piiriin. (Paane-Tiainen 2000.) Eri opintomuodot sopivat ihmisten erilaisiin elämäntilanteisiin ja mahdollistavat yhä useammalle mahdollisuuden opiskella.

Aikuisopiskelu on kokonaisuutena haastava elämäntilanne ja aikuisopiskelijuus yksi uusi rooli jo muutenkin aikuisen ihmisen monien samanaikaisten roolien joukossa. Aikuisopiskelija joutuu usein tekemään kompromisseja perhe- ja työelämän, vapaa-ajan sekä taloudellisen tilanteen suhteen. (Viinamäki & Suikkanen 1993, 50.)

2.6 Aiempia tutkimuksia alanvaihdosta

Alanvaihtoa on tutkittu Suomessa suhteellisen vähän, vaikka aikuisten opiskelusta ja oppimisesta on tehty lukuisia tutkimuksia. Muutamia Pro gradu- tutkielmia aiheesta on kuitenkin tehty, joten minusta on perusteltua käyttää myös niitä aiempien tutkielmien esittelyssä, koska aihetta on tutkittu niin vähän.

Kaija Sepponen (1996) on työvoimapoliittisessa tutkimuksessaan kuvannut 1990-luvulla työvoimahallinnon järjestämän ammatinvaihtoon ohjaavan kurssin osallistujia. Tutkimuksen mukaan pitkään koulutuksesta pois olleiden on hankala siirtyä pitkään tutkintoon vaativaan koulutukseen. Sen sijaan ohjaava koulutuksen aikana ammatinvalintaa ja elämää yleensä voidaan pohtia syvällisemmin ja löytää ratkaisuja. Parhaiten alanvaihdossa pärjäsivät ne joilla oli rohkeutta vaihtaa alaa täysin uuteen suuntaan.

Laura Hyvönen (2008) on tutkinut Pro gradu- tutkielmassaan ammatti-identiteetin muodostumista uudelleenopiskelussa ja uudessa ammatissa. Tutkimusten tulosten perusteella uuden ammatti-identiteetin muodostuminen on yhteydessä siihen, kuinka

sitoutunut on ollut edelliseen ammattiin. Uuden ammatti-identiteetin muodostumiseen vaikuttaa paljon myös siihen saatava tuki niin opiskelujen aikana kuin työpaikallakin.

Tiina Kytömäki (2008) on Pro gradu- tutkielmassaan tutkinut ammatinvaihtoa kerronnallisen tutkimuksen menetelmällä. Hän keskittyy tutkimuksessaan alanvaihtajien ammatti-identiteetin rakentamiseen ja tulevaisuuden hahmottamiseen irtisanomisen jälkeen. Hän tutkii alanvaihtoa lähinnä uuden ammatin valinnan ja koulutuksen alussa, ja keskittyy tutkimuksessaan enemmän irtisanoutumisesta selviytymiseen alanvaihtamisen mahdollisuuden avulla. Tutkimuksessa alanvaihtoa käsitellään pakkotilanteesta, jossa rakenteellisten muutosten takia työt yhdeltä alalta loppuvat. Tutkimuksen kohteena on myös vain yhden ammattiluokan edustajia.

Hanna Kautiainen (2006) tutkii alanvaihtajia Pro gradu- tutkielmassaan aikakauslehdissä kuvattujen ammatinvaihtajien tarinoiden kautta, ja sitä kuinka heistä aikakauslehdissä kerrotaan ja millaisia merkityksiä ne luovat niiden lukijoille. Tutkimuksessa alanvaihtoa kuvataan aikakauslehtien kirjoitusten pohjalta elämän käännekohtaksi, joka on askel kohti parempaa työhyvinvointia ja oman itsensä toteuttamista. Tutkimus on kuitenkin tehty lehtiartikkelien pohjalta, jotka ovat toimittajien kirjoittamia, ja voivat antaa helposti kärjistetyn kuvan alanvaihtajista. Se kertoo kuitenkin erityisesti siitä millaiseksi mediassa alanvaihtajat kuvataan.

Herminia Ibarra (2003) on tutkinut alanvaihtoprosessia ja identiteettiä. Ibarran haastattelemat henkilöt ovat vaihtaneet uudelle uralle pääosin vapaaehtoisesti, mutta silti identiteettiprosessiin kuuluu aiemman uran taakseen jättäminen ja uusien mahdollisuuksien punnitseminen. Kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat työskennelleet entisellä alalla lähes 10 vuotta. Näin pitkän uran jälkeen ammatillinen identiteetti on Ibarran mukaan jo muotoutunut ja keskeiset kiinnostuksenkohteet, kyvyt ja arvot työelämässä ovat löytyneet. Tutkimus on suunnattu ikään kuin oppaaksi alanvaihtoprosessia harkitseville.

Tietyn ammattiryhmien alanvaihtamisen syitä on tutkittu jonkin verran ja opettajat ovat yksi näistä ammattiryhmistä. Almiola (2008,162) on tutkinut opettajien alanvaihtoprosessia. Hän on jakanut alanvaihtoprosessin tutkimuksensa perusteella kolmeen osaan: alku-, väli- ja loppuvaiheeseen. Alkuvaiheen käynnistää usein ammatillinen tai henkilökohtainen kriisi,

mutta kriisistä huolimatta opettajat yleensä jatkavat työtään. Tähän vaiheeseen liittyy myös turhautumista ja motivaation katoamista, joka käynnistää uuden alan mietinnän. Väli- eli kynnysvaiheessa usein kouluttaudutaan tai kokeillaan uutta ammatin virkavapaalla tai työn ohessa. Opettajat myös pohtivat, mitä he todella haluavat elämältään. Muutoksen loppuvaiheessa opettajat tekevät lopullisen päätöksen ja siirtyvät uuteen ammattiin joko suoraan tai koulutuksen kautta.

Tämä tutkimus ei keskity tiettyyn ammattiin tai tietyistä syistä alaa vaihtaneisiin, ja eroaa sillä tavalla monista edellä mainituista aiemmista tutkimuksista. Tämän tutkimuksen pääongelmana alanvaihtoprosessin kuvaaminen, aiemmin tehdyissä tutkimuksissa alanvaihtoa on käsitelty enemmän sivuavana aiheena kuin itse tutkimusongelmana.

3.TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimusongelma

Millaisia kokemuksia alanvaihtokurssille osallistuneilla alanvaihtajilla on alanvaihtoprosessista?

Tutkimukseni tarkoituksena on saada vastaus siihen, kuinka tähän tutkimukseen osallistuneet henkilöt ovat kokeneet alanvaihtoprosessin. Alanvaihtoprosessin katson tässä tutkimuksessa muodostavan teemojeni mukaisista osa-alueista: Entisestä alasta, päätöksestä alanvaihtoon, alanvaihtokurssista, opiskelusta sekä uudesta alasta. Nämä viisi eri osa-aluetta muodostavat alanvaihdon prosessin päätöksestä aina uudella alalla työskentelyyn saakka. Viisi prosessin osa-aluetta muodostavat ikään kuin tutkimuksen viisi alaongelmaa, joiden kautta kokemuksia tarkastelen aihealueittain.

3.2 Aineiston hankinta

Tutkimukseni on tapaustutkimus, jossa kuvaan yksittäisten alanvaihtajien kokemusten pohjalta alanvaihtoa prosessina. Tyypillistä tapaustutkimukselle on valita tutkimuskohteeksi yksittäinen tapaus, tilanne, tapahtuma tai joukko tapauksia, joiden tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat usein prosessit. Yksittäistapauksia pyritään tutkimaan niiden luonnollisessa ympäristössään kuvailemalla yksityiskohtaisesti tutkittavaa ilmiötä. Olennaista on, että tutkittava tapaus muodostaa aineistona jonkinlaisen kokonaisuuden. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aineistoni koostuu seitsemästä teemahaastattelusta. Teemahaastatteluihin osallistui seitsemän alanvaihtajaa. Haastateltavat ovat kaikki käyneet ”Alanvaihdosta tulevaisuus”-kurssin, joka on toteutettu yhteistyönä Tampereen TE-toimiston, Työvoimaliikelle Pirkanmaalla ja Tampereen aikuiskoulutuskeskuksen kanssa, jo usean vuoden ajan. Minulla oli yhteyshenkilö TE-toimistossa, joka on ollut järjestämässä kyseistä kurssia. Otettuani itse yhteyttä TE-toimistoon ja kertoessani tutkimuksestani, yhteyshenkilöni laittoi kaikille eri vuosina kurssille osallistuneille sähköpostia, jossa kysyttiin alanvaihtajien halukkuutta osallistua tutkimukseeni. Liitteenä sähköpostissa oli minun haastattelupyyntöni, jossa kerrottiin tutkimuksesta ja sen tarkoituksesta. Yhteensä alanvaihtajia ilmoittautui 12 ihmistä. Osalla opinnot olivat vasta niin alussa, että kokonaisprosessin kuvaamisen kannalta he eivät sopineet tutkimukseni haastateltaviksi tai asuivat niin kaukana, että haastattelu olisi ollut hankala toteuttaa kasvotusten. Haastateltavat olivat kuitenkin hieman eri vaiheissa alanvaihto prosessissaan, osa kouluttautumassa uudelle alalle ja suorittivat muun muassa harjoitteluja ja osa heistä työskenteli jo uudella alalla. Haastateltavat ottivat kaikki minuun itse yhteyttä sähköpostitse, kun olivat saaneet haastattelupyyntöni ja sovin heidän kanssaan haastatteluajan ja -paikan sähköpostitse. Haastattelupyyntö on tutkimuksen liitteenä (liite 1).

Alanvaihtokurssi on uudenlaista ohjaustoimintaa, jossa pyritään kurssin muodossa ohjaamaan ihmisiä uusille aloille ja esittelemään mahdollisia vaihtoehtoja. He saavat myös ammattilaisten että samassa tilanteessa olevien tukea. Työhallinnossa ohjaus on aiemmin

ollut ankkuroituna ammatinvalinnanohjaustoimintaan, ammatinvalinnanohjaajien ja sittemmin ammatinvalintapsykologien työhön, mutta 2000-luvulla ohjauksellinen ote on laajenemassa, mitä enenemissä määrin koko työhallinnon henkilöstön toimintatapoihin ja työotteisiin. (Hyyryläinen 2003, 104–106.)

”Alanvaihdosta tulevaisuus”- koulutus on osa ”Työvoima liikkeelle Pirkanmaalla” (ESR)-hanketta, joka on Euroopan Unionin Sosiaalirahaston rahoittaja hanke, jonka tehtävänä on edistää työnantajien ja työnhakijoiden kohtaamista. Hanketta hallinnoi Pirkanmaan työ- ja elinkeinotoimisto. Projektin toiminta-aika on 1.4.2007 - 31.10.2014- Alanvaihdosta tulevaisuus- koulutuksen on järjestänyt Tampereen aikuiskoulutuskeskus (TAKK) yhteistyössä Pirkanmaan työ- ja elinkeinotoimiston kanssa. ”Alanvaihdosta tulevaisuus”-koulutus kestää kolme kuukautta ja se sisältää neljä viikkoa tietuopuolista opiskelua, kahdeksan viikkoa työssäoppimista sekä henkilökohtaista ohjausta koko koulutuksen ajan. Koulutuksen tavoitteena on, että sen päättyessä jokaisella opiskelijalla on henkilökohtainen suunnitelma siitä, kuinka toteuttaa paluu työelämään. Tietuopuolisen opiskelun aikana perehdytään alojen työelämävaatimuksiin (esim. yritysvierailut, työnhakumenetelmät) aikuiskoulutusmahdollisuuksiin (esim. aikuisten näyttötutkinnot, oppisopimus, opintojen rahoitus) sekä osallistut kykytesteihin ja fyysisen työkunnonkartoitukseen. (TAKK, 2011.) Haastateltavat olivat osallistuneet eri vuosina alanvaihtokursseille, mutta kurssin sisältö on pysynyt pääosin samana näinä vuosina.

Haastattelien tutkimukseeni seitsemää alanvaihtajaa, joista neljä oli miehiä ja kolme naista. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja haastattelumuotona käytin teemahaastattelua. Haastateltavat olivat kaikki Työ- ja elinkeinotoimiston alanvaihtajakurssille osallistuneita eri vuosilta, osa haastateltavista oli jo uudella alalla palkkatöissä, osa vasta harjoittelussa tai työkokeilussa. Kaikille alanvaihtajille oli kuitenkin kertynyt jo uudelta alalta jonkinlaista työkokemusta.

Kuusi haastattelua suoritettiin huhtikuussa 2013 Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen tiloissa, osa Linnan kahvilassa ja osa pienryhmätilassa, paikka valikoitui sen perusteella oliko ryhmätyötila vapaana haastatteluajaksi. Seitsemäs haastattelu tehtiin kesäkuussa Tampereen keskustassa kahvilassa, rauhalliseen aikaan, jolloin ei ollut suurempaa häiritsevää taustamelua. Paikka valittiin haastateltavan omasta pyynnöstä. Ehdotin itse paikkaa ja mahdollisia päiviä, joista haastateltavat saivat valita heille sopivan ajan. Olin

kaikkiin haastateltaviin yhteydessä sähköpostitse, sillä se oli luonnollinen tapa edetä, kun pyyntöni haastatteluun oli välitetty myös sähköpostin välityksellä ja he kaikki olivat myös minuun yhteydessä sähköpostilla.

Käytin aineiston hankintamenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että yksi haastattelun aspekti, haastattelun aihepiirit eli teema-alueet, on kaikille sama. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47).

Valmiin teemoittelun avulla aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja ja on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa (Eskola & Suoranta 1998, 179–182). Minulla oli teemahaastattelulle runko, jonka mukaan etenin. Teemahaastattelunrungossa oli teemojen lisäksi apuna valmiita kysymyksiä, jotta kaikki tutkimuksen kannalta tarpeellinen tuli kysytyä kaikilta haastateltavilta. Koska minulla oli teemojen lisäksi mukana valmiiksi mietittyjä kysymyksiä, on kyseessä puolistrukturoitu teemahaastattelu. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kaikille haastateltaville esitetään suunnilleen samoja kysymyksiä, mutta kysymysten esitysjärjestys voi olla eri (Kauppinen & Puusniekka 2006). Kyseltävät teemat olivat ikäänkuin kirjoitettu auki kysymysmuotoon, jotta olisi helppo seurata onko kaikilta haastateltavilta tullut edettyä samojen teemojen mukaisesti, että tulokset ovat vertailukelpoisia. Koska aihe ei ollut minulle entuudestaan niin tuttu, oli minun hyvä nojautua haastatteluissa kysymyksiin, jotta kaikki oleellinen tieto tulisi kysytyä haastateltavilta. Teemahaastattelun runko on tutkimuksen liitteenä (liite 1).

Teemahaastattelussa aineiston analyysi alkaa jo aineiston hankinnan yhteydessä. Valittuani teemahaastattelun haastattelutavaksi, aloin aineiston jäsennyksen ja samalla jo analyysinkin suunnitellessani käyttäessäni haastatteluissa teemahaastattelurunkoa. Ensimmäinen tehtävä laadullisessa analyysissä onkin aineiston järjestäminen. Sitä ennen aineisto pitää olla kerätty, purettu tekstiksi ja valmisteltu teknisesti käsiteltävään muotoon. Teemahaastattelun teemat muodostavat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsennyksen, josta voi lähteä liikkeelle. Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. (Eskola & Suoranta 1998, 138–152.)

Yleisin, joskaan ei toivottavin tapa, on muokata teema-alueet intuition perusteella. Vaikkakin luova ideointi on tarpeen tutkimusta tehtäessä. Kun teema-alueiden muodostus perustuu mieleen juolahtaneisiin asioihin, teemaalueista tulee helposti vaillinaisia, tutkijan vahvimpiin ennakkokäsityksiin pohjautuvia. Lisäksi aineiston analysointi on hankalaa, koska minkäänlaisia teoreettisia kytkentöjä ei ole. Toinen tapa muodostaa teema-alueet on etsiä ne kirjallisuudesta. Tällöin etsitään aiemmissa tutkimuksissa tutkittuja asioita ja teemoja muusta alan mielenkiintoisesta kirjallisuudesta, ja yhdistellään tästä materiaalista käytettävät teemat. Kolmas tapa teemojen muodostukseen on johtaa ne teoriasta: teoreettinen käsite muutetaan mitattavaan muotoon, teemahaastattelussa haastatteluteemoiksi. Hyvässä tutkimuksessa käytetään kaikkia yllä mainittuja keinoja yhdessä teema-alueita muodostettaessa. (Eskola & Vastamäki 2001, 33.)

Kaikki haastattelut nauhoitettiin nauhurilla haastateltavien suostumuksella, jonka olin kysynyt jo pyytäessäni haastateltavia mukaan tutkimukseen, mutta varmistin sen vielä itse haastattelutilanteessa. Kaikkien haastattelujen kesto oli 50 minuutin ja yhden tunnin välillä. Takasin haastateltaville täyden anonymiteetin ja kerroin, että nimi ja muut tunnistamiseen liittyvät asiat eivät tule esiin tutkimuksessa. Kaikki haastateltavan tunnistamiseen liittyvät yksityiskohdat on jätetty mainitsematta haastateltavien lainauksissa, haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi.

Haastattelu on sosiaalinen puhetilanne. Se on kahden henkilön välinen vuorovaikutustilanne, joka perustuu kielen käyttöön. Haastattelijan tutkimuksen kohteena on haastateltavan puheen sisältö. Haastateltavan vastaus heijastaa aina myös haastattelijan läsnäoloa ja vaikutusta tilanteeseen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 49–52.) Koin onnistuneeni haastatteluissa hyvin, ja vuorovaikutustilanne oli luonnollinen ja vastavuoroinen.

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjesty. Haastattelijalla on jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, ei valmiiksi aseteltuja kysymyksiä. Teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että siinä vastaaja pääsee halutessaan puhumaan varsin vapaamuotoisesti, jolloin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. Toisaalta teemahaastattelussa käytettävät

teemat takaavat sen, että jokaisen haastateltavan kanssa on puhuttu edes jossain määrin samoista asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 87.)

Haastatteluteemoista ja apukysymyksistä oli suuri apu haastattelussa. Kävimme kaikkien haastateltavien kanssa pääosin samat pääteemat läpi haastatteluissa, ja apukysymyksiä käytin tarvittaessa. Kaikki haastattelut sujuivat ilman häiriötä. Parhaiten äänenlaadun kannalta oli varattu tila haastatteluita varten, mutta kahvilassa haastattelut olivat luontevampia ja haastateltavat rennompia tilanteessa.

3.3 Aineiston analyysi

Käytin aineistoni analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä ja teemoittelua, joka oli luonteva lähestymistapa analyysiin, koska olin käyttänyt jo haastattelumenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastatteluteemani etenevät kronologisessa järjestyksessä ja pääteemoja oli viisi ja ne olivat: päätös alanvaihdosta, entinen ala, alanvaihtokurssi, opiskelu ja uusi ala. Lähdin kokoamaan ja lajittelemaan aineistoa näiden teemojen alle.

Aineistoni analyysitapa on teoriasidonnainen analyysi eli abduktiivinen päättely, joka ei pohjautu suoraan teoriaan, vaan siinä on tiettyjä teoreettisia kytkentöjä. Aineiston tulkinnalle etsitään tulkintojen tueksi teoriasta selityksiä tai vahvistusta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 98-99.) Käsittelin aineistoa aineistolähtöisesti, mutta teoriaan sitä yhdistäen. En halunnut tulkita aineistoa johonkin tiettyyn teoriaan perustuen, vaan kuvata prosessia mahdollisimman luontevasti.

Aineisto tulee miettiä jo aineistoa kerättyäessä. Hirsjärvi ja Hurme puhuvat myös aineiston kuvailusta, luokittelusta ja yhdistämisestä. Aineiston kuvaileminen on analyysin perusta, jolla kuvaillaan ilmiötä ja kokemuksia. Aineiston luokittelu luo pohjan haastatteluaineiston tulkinnalle. Sen avulla aineiston eri osia voidaan myöhemmin vertailla, yksinkertaistaa ja tulkita. Luokittelu jäsentää tulkittavaa ilmiötä, kun taas yhdistely yrittää löytää luokittelujen välille samankaltaisuutta ja säännönmukaisuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 145–150.)

Vaikka tutkin tutkimuksessani kokemuksia, en valinnut fenomenologista tutkimusmetodia. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkitaan kokemuksia ihmisen suhteena omaan todellisuuteensa ja niiden luomia merkityksiä, ja todellisena tutkimuskohteen ovat siis yksilön luomat merkitykset (Laine 2007, 29). En koe että fenomenologinen analyysi olisi tuonut tähän tutkimukseen oikeaa lähestymistapaa, koska halusin löytää alanvaihtajien kokemuksista mahdollisia yhtenäisyyksiä ja eroavaisuuksia suhteessa toisiinsa ja teoreettiseen viitekehykseeni, ja kuvata prosessia niiden pohjalta. Omiin tulkintoihin pyrkiminen ihmisten luomista merkityksistä, ei olisi palvellut tutkimusongelmaa. Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkija pyrkii luomaan haastateltavan ilmaisusta mahdollisimman oikean tulkinnan (Laine 2007, 31). Itse en kokenut tuntevani tutkimaani aiheita niin hyvin että pystyisin haastateltavien ilmaisusta määrittämään tulkinnan oikeutta tai vääryyttä.

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Ensimmäinen tehtävä laadullisessa analyysissä on aineiston järjestäminen. Teemahaastattelun teemat muodostavat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsennyksen, josta voi lähteä liikkeelle (Eskola & Suoranta 1998, 138–152.) Teemahaastattelut jo itsessään auttoivat aineiston jäsentämisessä, koska jäsentämistä tapahtui jo haastateltaessa sekä litteroidessa. Teemahaastattelun teemat oli muotoiltu tutkimusongelmien pohjalta, jotta jokaiseen ala-ongelmaan saataisiin vastaus.

Aineiston käsittelemisen aloitin haastatteluiden kuuntelulla. Kuuntelin haastattelut ensin muutamaan kertaan läpi, ja aloin sen jälkeen niiden litteroinnin eli muokkaamisen kirjalliseen muotoon. Litteroin haastattelut sanatarkalleen, säilyttäen haastateltavan kielellisen ilmaisun mahdollisimman tarkasti.

Koodauksessa tutkija merkitsee aineistoon tutkimustehtävän ja -kysymysten kannalta olennaisia asioita ja näin ollen pyrkii selkeyttämään aineistonsa sisältöä. Koodaamalla saadaan siis kartoitettua aineiston rikkautta eli selvitettyä, mitä tutkimusaiheeseen liittyvää siellä on. Koodauksesta on hyvä jatkaa varsinaiseen analyysiin, tiivistämiseen ja tulkintaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Oma koodausmenetelmäni oli aineiston litterointi. Aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja ja on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa (Eskola &

Suoranta 1998, 179–182). Aloitin analyysin lukemalla litteroituja haastatteluja läpi etsien niissä esiintyviä asioita haastatteluteemojen mukaan. Jaottelin lainauksia haastatteluteemojen alle, joilla sain vastauksia tutkimusongelmiin, koska teemat muodostivat tutkimukseni alaongelmat eli kokemukset eri alanvaihtoprosessin aikana.

Henkilönimien muuttaminen peitenimiksi eli pseudonyymeiksi on eniten käytössä oleva anonymisoinnin keino (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2010). Nimesin haastateltavat uudelleen ja käytin nimiä sillä mielestäni tässä esimerkiksi henkilöiden taustatekijöiden muistaminen, jotka esittelen tutkimustuloksissani, on tärkeää. Nimeäminen helpottaa haastateltavien erottamista toisistaan. Siksi on mielestäni perusteltua käyttää keksittyjä nimiä kuin haastateltavien numeroimista.

Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein siitä, että aineistosta "nousee" jotain. Tekstimassasta erottuu ja jää mieleen usein toistuvia seikkoja, kun tekstejä lukee läpi useita kertoja. Aineistosta voi nousta erilaisia seikkoja kuitenkin vain tutkijan ajattelun avulla, ei itsestään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineistoa voi lähteä myös teemoittamaan omien kysymysten kautta (Moilanen & Räihä 55). Koska minulla oli selkeät kronologisesti etenevät teemat jo teemahaastattelussa, aloin teemoittelemaan aineistoa teemahaastattelun teemojen pohjalta. Teemoittaminen onkin aineiston pelkistämistä, etsien tekstistä olennaisimmat asiat keskittyen koko sisältöön, eikä yksittäisiin kohtiin (Moilanen & Räihä, 55).

Aineistoni koostuu seitsemästä teemahaastattelusta eli on aineistona suhteellisen pieni, mutta syvällisen analyysin avulla, myös pienestä aineistosta sai tuloksia. Ratkaisevaa ei ole aineiston koko ja siitä lasketut tunnusluvut vaan tulkintojen kestävyys ja syvyys (Eskola & Suoranta 1998, 68). Haastatteluni olivat kuitenkin kestoiltaan noin tunnin mittaisia, joiden aikana sain paljon tietoa haastateltavien kokemuksista. Vaikka tutkittavia ei ole määrällisesti paljon, on aineisto kuitenkin suhteellisen iso, kun haastattelumateriaalia on 7 tuntia.

4. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä kappaleessa esittelen tutkimuksen tulokset teemahaastatteluiden teemojen mukaisesti. Koska aineistoni on teoriasidonnainen, ei teorialähtöinen, tulosten analysointia ja pohdintaa ja teoreettiseen viitekehykseen yhdistäminen tapahtuu vasta viisi. Teemahaastattelujen teemat olivat keskeiset alanvaihtoprosessin eri vaiheet, joten koin luonnollisena pitää ne teemoina myös analysointivaiheessa. Teemat etenevät alanvaihtoprosessin mukaisesti kronologisessa järjestyksessä. Pysyminen näissä haastatteluteemoissa myös analyysissä esti myös sen teemoittamisen vaaran, etten tulkitsemalla nosta tekstistä teemoja, joita siellä ei todellisuudessa ole (Moilanen & Rähkä, 56).

Ensin esittelen tutkimuksen aineiston eli alanvaihtajat, koska koen tarpeelliseksi ennen analyysiä esitellä heidän koulutus- ja työtaustojaan, sekä nykyistä tilannetta uudella alalla tai opinnoissa.

Tomilla on nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaajan koulutus, joita hän oli tehnyt projektiluontoisesti, mutta ennen alanvaihtoa hän työskenteli monta vuotta telemarkkinointiyrityksessä, jossa tienasi hyvin ja häntä haluttiin esimiestehtäviin. Alanvaihdon käynnisti muutoksen tarve elämään ja sitä vauhditti muutto henkilökohtaisista syistä toiselle paikkakunnalle Logistiikka-alaan Tommi tutustui vasta alanvaihtokurssilla, mutta koki sen heti järjestelmällisenä ihmisenä omaksi alakseen. Tommi pääsi heti opintojensa jälkeen töihin logistiikka-alan firmaan vakituisiin töihin, jossa eteni nopeasti logistiikkasuunnittelijan tehtäviin. Kokee nyt löytäneensä oman alansa.

Hanna on nuori alanvaihtaja, vasta 25-vuotias, hän on käynyt kosmetologin perustutkinnon ja aloittanut muutamia erilaisia AMK-tutkintoja, joita ei ole kuitenkaan käynyt loppuun. Hanna ymmärsi jo opintoihin kuuluvien harjoittelujen kautta, ettei kosmetologin ammatti ole häntä varten, ja olikin valmistumisensa jälkeen työttömänä ennen kuin aloitti alanvaihtokurssin. Alanvaihtokurssin kautta löytyi lähihoitajan tutkinto ja vammaisala valikoitui jo varhaisessa vaiheessa Hannan mielenkiinnon kohteeksi. Hän sai nopeasti töitä jo opiskelujen ohella harjoittelupaikastaan vammaisosalta. Hanna on varma

alavalinnastaan ja kokee vammaisalan omakseen. Alanvaihto käynnisti Hannan elämässä kokonaisvaltaisen muutoksen, jonka myötä Hanna aloitti terveelliset elämäntavat ja liikunnan, jotta jaksaisi tulevassa ammatissaan.

Anna on koulutukseltaan merkonomi, joka on työskenteli henkilöstöhallinnon tehtävissä isossa yrityksessä 16 vuotta. Anna kypsytteli ajatusta alanvaihtoon useamman vuoden, mutta vuonna 2010 irtisanoutui työstään. Jatkuvat yt-neuvottelut ja työn seuraaminen kotiin kävivät raskaaksi, ja Anna halusi vaihtaa työhön, joita ei tarvitse tuoda tai ajatella kotona. Anna hakeutui alanvaihtokurssille ilman sen tarkempia suunnitelmia tulevasta alasta, mutta kaupan ala työkokeilun kautta alkoi kiinnostaa. Anna tietää että asiakaspalvelu on hänelle se ala, mutta minkälaisessa ympäristössä ja millaisen koulutuksen hän alaan liittyen, on vielä hieman avoinna. Koulutus- ja työ asiakaspalvelun parissa kiinnostavat niin kaupan- kuin terveydenhoitoalan parissa.

Paula on aiemmalta koulutukseltaan yo-merkonomi, joka työskenteli 15 vuotta toimistotöissä tehtaalla. Hänen työtehtäviinsä kuuluivat yleisiä toimistotöitä kuten laskutusta, käteiskassan hoitoa, postitusta, puhelimeen vastaamista ja kahvitusta. Kaupallinen ala ei koskaan ollut Paulan unelmien ala, vaikka viihtyikin toimistotöissä. Palattuaan perhevapailta organisaation uudelleen järjestelyitten takia hänelle ei kuitenkaan enää ollut töitä ja hänet lomautettiin, jonka jälkeen hän irtisanoi itsensä ja päätti hakea lähihoitajaksi. Paula oli jo ennen alanvaihtokurssille tuloa lähettänyt lähihoitajan hakupaperit, mutta alanvaihtokurssi työkokeiluineen vahvasti päätöstä alasta. Paulalla oli opiskeluita aloittaessaan kaksi alle kouluikäistä lasta. Paula valmistui lähihoitajaksi 2012 ja sai heti töitä erikoistumisalaltaan vanhustyöstä, palvelutalosta.

Riitta on aiemmalta koulutukseltaan yo-merkonomi ja datanomi. Hän on ollut erilaisissa toimistotehtävissä 16,5 vuotta. Edellinen työtehtävä kesti määräaikaisena 6,5 vuotta ostoassistenttina tehtaalla, mutta määräaikainen työsuhde loppui firman huonon taloustilanteen takia. Työttömänä oloaika sai pohtimaan asioita, ja alanvaihtokurssi vahvasti päätöstä alanvaihtoon, jonka jälkeen Riitta alkoi opiskella lähihoitajaksi. Nyt Riitta työskentelee lähihoitajana sairaalassa hengityshalvauspotilasosastolla, ja pitää työstään.

Risto on aikaisemmalta koulutukseltaan atk-merkonomi, hän työskenteli 13 vuotta kaupungilla atk-tehtävissä. Risto kyllästyi työhönsä, jolla ei enää tuntunut olevan hänelle

mitään annettavaa. Uusi ala hahmottui Ristolle vasta alanvaihtokurssilla, jossa esiteltiin välinehuoltajan tutkinto, jonka Risto koki heti omakseen. Risto pääsi välinehuoltajan koulutukseen ja työllistyi jo opiskelun aikana ja on nyt vakituisessa työsuhteessa välinehuoltajana.

Maija työskenteli viimeiset 15 vuotta myyntineuvottelijana matkailualan yrityksen keskusvaraamossa. Hänellä on matkailualan perustutkinto sekä askartelunohjaajan tutkinto. Askartelunohjaajan töitä hän teki aiemmin 9 vuotta. Maija teki myyntineuvottelijan työtä viimeiset 11 vuotta etätyönä kotoa käsin, ja kun etätyön mahdollisuus loppui ja edessä olisi ollut Pohjois-Suomeen muutto tai lomauttaminen, valitsi Maija töiden loppumisen ja osallistui alanvaihtokurssille. Lähihoitajan ammatti valikoitui uudeksi alaksi Maijalle vasta alanvaihtokurssilla, mutta hän tunsikin sen heti omakseen. Maijalla on nyt reilu vuosi takana opintoja ja opiskelu tuntuu hyvältä. Maija on valinnut suuntautumisvaihtoehdokseen mielenterveys- ja päihdetyön ja hän luottaa työllistymiseensä alalla.

4.1 Entinen ala

Alanvaihtajia yhdistää koulutustausta sekä uuden alan koulutusaste. Kaikilla alanvaihtajilla on tässä vanhana pohjakoulutuksena toisen asteen ammatillinen koulutus. Hakeutuminen myös nyt alaa vaihtaakseen toiselle asteelle selittää aiemman koulutustaustan lisäksi luultavasti myös se, että toisen asteen ammatilliset tutkinnot on mahdollista suorittaa näyttötutkintona, ja on aikuisille sopiva koulutusmuoto sekä suhteellisen lyhyt koulutus.

Alanvaihtajat olivat työtehtäviensä puolelta hyvin erilaisissa töissä ja myös koulutustaustat vaihtelivat paljon. Suurimman joukon muodostivat kuitenkin kaupallisella alalla työskentelevät ja kaupallisen koulutuksen omaavat henkilöt.

”Motivaatio alkoi hiipumaan siihen hommaan, että se alkoi tuntumaan aika tylsältä. Sitä kautta se ajatus lähti että pitää vaihtaa alaa.” Risto

”Mä en halua enää töitä kotiin. Mä haluan kun mä lähdän töistä niin mun työt jää sinne.” Anna

Kaupallisella alalla työskenteleviä henkilöitä yhdisti työn kokeminen yksipuolisena, eikä siihen annettu panos antanut niin paljon takaisin kuin he olisivat halunneet tai kokeneet tarvitsevansa. Alanvaihtamisen tarve niin Ristolla kuin Annallakin lähti liikkeelle omasta halusta, eikä irtisanomisen, lomautuksen tai töiden loppumisen uhan takia.

Kaikkia alanvaihtajia yhdisti tyytymättömyys entiseen työhönsä, vaikka he olisivatkin tulleet irtisanotuiksi. Entinen ala ei ollut suurimmalle osalle unelma-ala vaan alalle oli ikään kuin päädytty erilaisten vaiheiden kautta, tai koska nuorempana ei keksinyt muutakaan.

4.2 Päätös alanvaihdosta

Päätöksen syntymisen suhteen alanvaihtajat jakoutuivat kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostivat neljä alanvaihtajaa, joiden päätös syntyi siitä kun heidät lomautettiin tai irtisanottiin edellisestä työstä, joka synnytti tarpeen tai halun alanvaihtoon. Hei eivät kuitenkaan kokeneet, että alanvaihto olisi ollut pakko, he etsivät kyllä vanhallakin koulutuksella työtä, mutta turhautuivat etsintään ja irtisanominen paljastuikin mahdollisuudeksi johonkin uuteen.

”Ei vaan nähny itteensä siellä istumassa loppuelämäänsä. Tuli semmonen tunne että nyt pitäis varmaan tehdä jotain, että vielä kun löytyis ala mikä kiinnoistais.” Tommi

Toisen ryhmän muodostivat Tommin lisäksi kolme alanvaihtajaa, jotka irtisanoutuivat itse työstään, koska he halusivat muutosta elämäänsä, ja olivat jo ennen irtisanoutumista miettineet, että haluavat kokonaan vaihtaa alaa. Heillä muutoksen tarve elämään oli lähtenyt omasta halusta parantaa työn mielekkyyttä.

”Oon tyytyväinen ja kiitollinen miehelleni, joka on tukenut mua.” Paula

"Mä en ois lähteny opiskelemaan jos mies ois sanonu että ei onnistu." Riitta

Läheisten tuki muodostui kaikkien haastateltavien kohdalla tärkeäksi tekijäksi alanvaihtopäätöksessä. Paula ja Riitta korostivat miehen tukea, toisille tuki löytyi ystävistä. Läheisiä, joiden mielipiteet ja tuki katsottiin vaikuttavat päätökseen, olivat elämäntilanteesta riippuen vanhemmat, ystävät ja lapset. Erityisesti perheelliset naiset korostivat miesten tukea ja apua niin lasten- kuin kodin hoidossakin. Myös ystävät ja omat vanhemmat olivat tärkeä tuki varsinkin naisille, niin käytännön lastenhoidossa kuin hyväksymällä ja tukemalla koko prosessin ajan.

" Se tuli kuin salama kirkkaalta taivaalta. En ollu koskaan kuvitellut että olisin lähihoitaja." Maija

"Ei ois varmaan löytyny tätä ammattia ilman sitä alanvaihtokurssia, että en mä ollut tästä ammatista kuullutkaan." Risto

"Alitajunnassa kydennyt jo pidemmän aikaan, mutta ei sitten tullut lähdettyä syystä tai toisesta. Vaan etsin työtä sillä vanhalla pohjalla." Riitta

Päätös siitä, mikä tuleva ala tulisi olemaan, ei ollut kenellekään haastateltavalle täysin selvä irtisanoutuessa tai irtisanottaessa, mikä olikin syy alanvaihtokurssille hakeutumiseen. Alanvaihtokurssilla sai hyvää pohjatietoa eri aloista, mahdollisista työtehtävistä ja työllisyydestä. Informaatio eli koulutusaloista ohjasi monen alanvaihtajan alavalintaa, vaikka jonkinlainen suuntaus, esimerkiksi halu ihmisläheiseen työhön, oli heillä jo selvillä.

"Montaa on tuttua, jotka niin kun haaveilee ja jättää tekemättä. Rohkeutta, vaikka ois mitkä ajat." Risto

"Mä oon aina aatellut ja nytkin aattelin, että kyl mä jotenkin jaloille putoon"
Anna

Rohkeus toistui kaikkien haastateltavien puheessa. Alanvaihtoa ei kuitenkaan pidetty riskinä, vaan haastateltavat luottivat päätöksensä oikeuteen, myös hekin ketkä olivat lähteneet omasta päätöksestä vakituisesta hyvin palkatusta työstä.

Kaikkia alanvaihtajia yhdisti luotto työllisyystilanteeseen ja siihen että alanvaihdos oli oikea ratkaisu. Kaikkia alanvaihtajia yhdisti yleisesti positiivinen suhtautuminen tulevaisuuteen.

4.3 Alanvaihtokurssi

”Lähdin alanvaihtokurssille sen takia että saisin taustoja eri jutuista. En halunnut jatkaa kaupallista alaa, vaan halusin vähän ihmisläheisempää työtä.”

Riitta

Alanvaihtokurssista haastateltavilla oli kaikilla erittäin hyviä kokemuksia ja he pitivät sitä erittäin tärkeänä osana heidän alanvaihtoprosessiaan, osalla koko uusi ala olisi jäänyt löytämättä ilman alanvaihtokurssia. Alanvaihtokurssi oli myös tärkeä tuki prosessissa, josta he saivat käytännön neuvoja ja ohjausta aina koulutukseen hakeutumisesta rahoitukseen ja käytännön järjestelyihin saakka.

”Siellä oli mieletön vertaistuki.” Anna

”Musta tuntuu että kaikilla meillä oli jonkinlainen muutostarve, ihan sama kumpaa sukupuolta oli, missä päin asuu ja mitä on ennen tehnyt, tai minkä ikäinen oli ollut. Mutta kaikilla meillä oli jonkinlainen muutostarve.” Hanna

Alanvaihtaminen ja kurssille osallistuminen oli paljon muutakin kuin koulutuksiin tutustumista. Erityisesti ryhmän vertaistuki ja sosiaaliset suhteet korostuivat kaikkien alanvaihtajien kertoessa kurssista. Ryhmä koostui eri-ikäisistä ja hyvin eri taustoista

tulevista ihmisistä, mutta kaikki korostivat ryhmän positiivista henkeä. Useat alanvaihtajista solmivat alanvaihdossa ystävyys-suhteita, jotka jatkuvat edelleen. Vaikka alanvaihtaminen menikin alanvaihtajilla ilman suuria vastoinkäymisiä, muutostilanteessa saatu tuki vahvisti alanvaihdon päätöksen oikeutta.

”En tiää oisinko tälläkään hetkellä kehitysvamma-alueella tai suuntautumassa opinnoissa töissä ellen olis ollut siellä kurssilla” Hanna

Osalla sosiaali- ja terveysalalle suuntautuneilla alanvaihtajilla oli selvää että he suuntautuisivat sille alalle, mutta useimmiten suuntautumisvaihtoehto heille selvisi alanvaihtokurssin tutustumisissa, tai vaihtoehtoisesti vasta opintojen harjoitteluissa.

”Tää oikeestaan pitäis olla pakollinen niille jotka on pidempään ollu työttömänä.” Riitta

Monet alanvaihtajista myös ihmettelivät, miksei alanvaihtokursseja järjestetä TE- toimiston toimesta enemmänkin, tai miksei sitä markkinoida enemmän. Vaikka kaikki alanvaihtajat minun tutkimuksessani olivat olleet suhteellisen lyhyen aikaa työttömänä, oli kurssi heille erinomainen keino estää työttömyyden pitkittyminen. Alanvaihtajat pitivät kurssia erinomaisena keinona työttömyyden pitkittymisen ehkäisyssä.

4.4 Opiskelu

”Mulla on vielä 10 vuotta työelämää jäljellä, että kai se tärkein motiivi on se että tietää että on töitä.” Maija

”Oma menestyminen motivoi jatkamaan eteenpäin.” Riitta

Alanvaihtajat kokivat opiskelun hyvin mielekkääksi ja aikuiskoulutuksen heille toimivaksi opiskelumuodoksi. Motivoivat tekijät alanvaihtajilla olivat aito kiinnostus alaa kohtaan sekä

varmempi työllisyystilanne koulutuksen jälkeen. Myös itse opinnot ja niissä koetut onnistumisen ja oppimisen kokemukset motivoivat opiskelussa eteenpäin.

”Voi käyttää paljon aikasempia opiskeluja ja elämän kokemusta hyödyksi.”

Maija

”Aikuisena opiskelu on erilaista, koin sen merkityksellisempänä ja motivoivana.” Paula

”Opiskelu on todella käytäntöpainoista” Hanna

”Kun on elämäkokemusta osaa paremmin hahmottaa asioita.” Tommi

Aikuisena opiskelu koettiin positiivisesti ja alanvaihtajat korostivat elämäkokemuksen tuomaa etua opiskelussa. Opiskelu koettiin tärkeäksi asiaksi itselle. Käytännönläheisyys sopia alanvaihtajien mielestä erityisen hyvin aikuisena opiskeluun, varsinkaan kun suurin osa heistä ei kokenut olevansa kovin teoreettinen oppija. Myös kokemus ja jopa hämmennys siitä, kuinka hyvin vielä aikuisena voi oppia, oli monille voimaannuttava kokemus, joka innosti opiskelemaan.

”Me keillä on paljon aikaa opiskelusta, niin ehkä me ootamme semmosta valmista kaavaa ja ohjeistusta.” Maija

Opiskelu toi myös haasteita, sillä tämän päivän itseohjautuva aikuiskoulutus eroaa paljon siitä, milloin useimmat alanvaihtajat olivat viimeksi opiskelleet. Vastuu opiskelusta ja niiden etenemisestä oli opiskelijasta itsestään kiinni ja itseohjautuvuus on edellytys opiskeluun.

Näyttötutkintojen painottuminen käytännössä opiskeluun oli kaikille alanvaihtajille mieluinen opintojen muoto, ja kaikki alanvaihtajat kokivat olevansa enemmän käytännössä oppijoita. Tähän vaikutti osaltaan myös sosiaali- ja terveysalalle suuntautuvien suuri edustus tutkimuksessa, jolle on luonteenomaista ja tarkoituksenmukaista olla käytäntöpainotteista.

4.5 Uusi ala

”Kaikki meni mulla ainakin tosi nappiin” Tommi

Tommin kommentti kuvaa hyvin alanvaihtajien suhtautumista uudelle alalle siirtymiseen. Uudelle alalle siirtyminen kävi tutkimukseen osallistuneilla alanvaihtajilla luontevasti ja töitäkin löytyi pian valmistumisen jälkeen. Kaikkien alanvaihtajien kokemukset olivat positiivisia, useimmat kuvasivat asioiden selvinneen ja edenneen heistä itsestäänkin yllättävän helposti.

Suurimman joukon muodostivat sosiaali- ja terveysalalle suuntautuvat. Viisi alanvaihtajista oli suorittanut tutkinnon, tai opiskeli vielä, sosiaali- ja terveysalalta. Neljä heistä opiskeli lähihoitajaksi ja yksi välinehuoltajaksi ja yksi vielä koulutukseen hakeutumassa oleva alanvaihtaja piti sosiaali- ja terveysalan asiakaspalvelupuolta todennäköisenä opiskeluvaihtoehtona. Vain yksi alanvaihtaja oli valinnut logistiikka-alan.

”Kyllä se innostaa ja vaihtelu virkistää.” Riitta

”Työllisyystilanne on huomattavasti parempi. Olisin päässyt heti opintojeni alussa töihin, mutta se ei ollut käytännössä mahdollista yhdistää kolmivuorotyötä opiskelun kanssa.” Hanna

Niillekin alanvaihtajille ketkä olivat vasta opintovaiheessa, oli jo tarjottu töitä alanvaihtokurssin työhöntutustumispaikoista tai opiskeluiden aikaisista harjoittelupaikoista. Sosiaali- ja terveysalan valintaan suurimmat syyt olivat työllisyystilanne, sekä halu ihmisläheisiin töihin. Suurin osa alanvaihtajista, erityisesti sosiaali- ja terveysalalle vaihtaneista, piti suurimpana motivaation lähteenään omaa arviota hyvästä työllisyystilanteesta. Sosiaali- ja terveysalan työllisyystilanne on tulevaisuudessa todellisuudessaakin hyvä, erityisesti ikärakenteen muutoksen vuoksi. Tilastollisesti hyvällä työllisyystilanteella ei kuitenkaan ole jaksamisen kannalta ole niin suurta merkitystä, kuin ihmisen omalla uskolla työllistymiseensä. Tilastot eivät siis ole yhtä hyvä motivaation lähde

kuin ihmisen oma usko. Myös usko omiin kykyihinsä uudella alalla tuo varmuutta työn pysyvyyteen.

”Jalkahoitoa ja ihonhoitoa voi hyödyntää myös lähihoitajan työssä. Sitten tietenkin ihan asiakkaan kohtaamista” Hanna

Alanvaihtajat näkivät myös suhteellisen paljon hyödynnettävää edeltävästä ammatistaan tai koulutuksestaan uuteen työhön. Heillä ketkä olivat työskennelleet toimistotöissä, oli suhteellisen hyvät tietotekniset valmiudet, jotka auttoivat niin opiskelussa kuin uudessa työssäkin. Asiakaspalvelutaidoista katsottiin olevan hyötyä alalla kuin alalla. Myös suoria taitojen hyödyntämisiä edellisestä alasta uudelle oli muun muassa kosmetologista lähihoitajaksi vaihtaneella Hannalla.

*”Nyt mua ei suoraan sanottuna v*****ta mennä töihin.” Tommi*

Myös työhyvinvoinnin koettiin parantuneen. Tommi oli yksi heistä joka oli itse irtisanoutunut kokiessaan että ei saa enää työstään sitä mitä haluaa, ja töihin oli ikävä mennä. Varsinkin edelliseen työhönsä turhautuneet, itse irtisanoutuneet, kokivat työhyvinvointinsa parantuneen huomattavasti. Kaikki eivät kokeneet että heillä olisi ollut entisessä ammatissaan työhyvinvoinnin kanssa ongelmia, mutta huomasivat silti eron nykyisessä positiiviseen suuntaan. Varsinkin sosiaali- ja terveysalalle siirtyneet kokivat että he saivat hyvää palautetta ja arvostusta työstään, joka lisäsi työhyvinvointia.

Uuteen alaan suhtauduttiin innoissaan ja positiivin mielin, mutta nöyrästi vielä alaa opetellen. Alanvaihtajat eivät kohdanneet suuria ongelmia alanvaihtamisprosessissa ja olivat itsekin yllättyneitä kuinka hyvin ja sujuvasti kaikki heillä oli mennyt. Tommin kokemus prosessista kuvaa hyvin kaikkien alanvaihtajien kokemusta koko prosessista. Päätös uudelle alalle hakeutumiseen oli isoin kynnyks, mutta sen jälkeen kaikki eteni ilman ongelmia.

”Sitten kun sen ensimmäisen loikan uskalsi tehdä niin kaikki vaan niin kuin soljui.” Tommi

5. TUTKIMUKSEN JA TULOSTEN POHDINTAA

Alanvaihtajat tässä tutkimuksessa voidaan jakaa karkeasti niihin, jotka ovat vaihtaneet alaa irtisanomisen myötä ja heihin, jotka ovat päättäneet itse lähteä vakituisesta työstä ja vaihtaa alaa. Toisille alanvaihtaminen oli seurausta työpaikan menettämisestä. Työpaikan menetys katkaisee elämän vakiintuneen kulun ja välivaiheen jälkeen tilanne ratkeaa tavalla tai toisella, ja elämä löytää suunnan (Hänninen 2010,93). Alanvaihtokurssi toimi tämän tutkimuksen alanvaihtajille välivaiheena, jonka avulla he löysivät elämälleen uuden suunnan, jonka jälkeen olivat pääosin tyytyväisempiä elämäänsä kuin ennen työpaikan menetystä. Työpaikan menetys on kuitenkin aina iso elämän muutos.

Jarviksen (1994) teorian ihmisten reagoinnista muutokseen perusteella alanvaihtajat ovat tässä tutkimuksessa kaikki sopeutujia tai tiedostavia oppijoita, sillä he ovat tietoisesti hakeutuneet vaihtamaan alaa tai vaihtoehtoisesti sopeutuneet irtisanomistilanteeseen, ja löytäneet ratkaisun muutokseen uudesta alasta. Itse irtisanoutuneet ovat enemmän tiedostavia oppijoita, jotka ovat keksineet luovan ratkaisun haluamaansa suuntaan, kun taas irtisanotut ovat enemmän sopeutujia. Kenessäkään tutkimukseen osallistuneessa alanvaihtajassa ei välity minkäänlaisia kiinnipitäjälle ominaisia piirteitä kuten muutoksen vastustamista ja kaiken ennallaan pitämisen halua.

Hänninen (2010) jakoi väitöskirjassaan työnsä menettäneen elämänmuutoksen tarinallisen näkökulman mukaan neljään eri tarinamalliin: tragediaan, komediaan, sankaritarinaan ja ironiaan. Tämän tutkimuksen työttömäksi jääneet voidaan sanoa kaikkien sijoittuvan komedian piiriin, sillä työttömyys loi kaikille eräänlaisen välitilan jälkeen mahdollisuuden parempaan ja löysivät itsestään uusia piirteitä ja soveltuvuuden uudelle alalle.

Omaehtoisessa aikuiskoulutuksessa koulutukseen osallistuminen on opiskelijan oma päätös, kun taas työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen ensisijainen kohderyhmä taas ovat työttömyysuhan alaiset tai työttömät. (Kumpulainen 2009, 16–17.) Alanvaihtajat tässä tutkimuksessa ovat pääosin omaehtoisessa koulutuksessa, mutta yksi alanvaihtajajista osallistui työvoimapolitiittiseen koulutukseen. Työvoimapolitiittinen koulutus on myös erittäin

yleinen koulutusmuoto alanvaihtajille, vaikka tässä tutkimuksessa korostuivatkin omaehtoisien koulutuksen suorittaneet. Työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistunut oli sillä tavalla poikkeus, että hän oli yksi niistä alanvaihtajista kuka oli itse irtisanoutunut, mutta päätynyt työvoimapolitiittiseen koulutukseen koska sellainen oli häntä kiinnostavasta alasta tarjolla.

Jos nykyinen ammatti tai työ ei tunnu omalta tai jostain syystä ei ole mahdollista tehdä aiemman ammatillisen identiteetin mukaista työtä, on kyse ammatillisen identiteetin kriisistä tai urakriisistä. Tilanne herättää epävarmuutta, muutosvastarintaa, ehkä toisaalta iloakin uusista haasteista tai mahdollisuuksista. Erityisesti silloin, kun nuorena ammatinvalintaratkaisut on tehty hätiköidysti, ammatillinen kriisi odottaa työstämistä jossain vaiheessa. (Mulari 2013, 124.)

Useat alanvaihtajat totesivat haastatteluissaan ikään kuin ajautuneen nykyiseen työhönsä, ja miettineet jo nuorena erilaisia uravaihtoehtoja, mutta sitten päätyivät esimerkiksi kauppaopistoon sen hetkisen hyvän työllisyystilanteen takia. Myös nyt uutta alaa valitessa työllisyys oli kaikille tärkeää, mutta todelliset syyt alanvaihtamiseen olivat suurempia omista tarpeista ja taidoista lähteviä. Monet kokivat, etteivät he ehkä nuorempana olisi pärjänneet tai halunneetkaan olla esimerkiksi hoitoalalla, mutta huomasivat lapsuuden ammattihaaveissa olevan kuitenkin sitä sivuavia ammatteja, ja nyt aika oli oikea. Erityisesti hoitoalalla elämäkokemuksen merkitystä korostettiin, ja esimerkiksi omien lapsien tai vanhempien hoito toi varmuutta ja halua hakeutua alalle.

Alanvaihtajien osallistumisesta alanvaihtokurssille sekä koulutukseen sen jälkeen löytyivät kaikki Houlen (1961) määrittelemät aikuisten koulutukseen suuntautuneisuudet, jonka takia aikuiset osallistuvat koulutukseen. Päämääräsuuntautuneisuus tulee alanvaihtajilla eniten mainittu ja tärkeimpänä pidetty syy. Koulutus on väline, jonka päämääränä on työllistyminen. Kuitenkin myös erityisesti alanvaihtokurssille osallistuttiin myös sosiaalisten suhteiden ja vertaistuen takia, sillä alanvaihtokurssilla ei itsessään ollut vielä työllistävää vaikutusta, vaikka se olikin apuna valintojen tekemiseen ja aloitti kyseisen prosessin. Alanvaihtajat olivat oppimissuuntautuneita, ja heitä motivoi opiskelussa asioiden oppiminen. Erityisesti sosiaali- ja terveysalalla hakeutuneet korostivat sitä, kuinka asiat halusivat oikeasti oppia ja niitä piti tärkeinä.

Kaikkia alanvaihtajia kuitenkin yhdisti jonkinlainen tyytymättömyys entiseen työhönsä, sillä kaikki heistä olivat miettineet alanvaihtoa jo aiemmin kuin irtisanominen oli ajankohtaista, mutta irtisanominen antoi toisten kohdalla siihen ikään kuin mahdollisuuden. Alanvaihtaminen ei ollut kenellekään täysi pakko, vaan lähti kaikilla halusta muutokseen. Sosiaalisten suhteiden merkityksen korostuminen erityisesti alanvaihtokurssilla, mutta myös myöhemmin opinnoissa oli alanvaihtajille tärkeää.

Kaikki alanvaihtajat suhtautuivat tulevaisuuteensa valoisasti, ja luottivat hyvään työllisyystilanteeseen. Sosiaali- ja terveysalan valinnalle uudeksi alaksi suurin syy alanvaihtajilla oli sen hyvä työllisyystilanne, mutta kaikilla oli myös aito kiinnostusta alaa kohtaan. Monilla sosiaali- ja terveysala oli alkanut tuntumaan omalta alalta vasta myöhemmällä iällä, omien lasten hoidon ja omien tai puolison ikääntyvien vanhempien hoitamisen myötä. Kaikki sosiaali- ja terveysalan valinneet mainitsivat myös ihmisläheisyyden, varsinkin toimistotöissä vuosia olleet kaipasivat työhönsä lisää kontaktia ihmisten kanssa.

Tämä tutkimus kuvaa vain seitsemän alaa vaihtaneen henkilön kokemuksia alanvaihtamisesta, joten sen otanta on suhteellisen pieni ja tutkimus voidaan luokitella tapaustudkimukseksi. Tutkimus antaa kuitenkin syvällistä tietoa juuri näiden ihmisten kokemuksista alanvaihdosta, ja kuvaa alanvaihtoprosessia yksittäisen ihmisen näkökulmasta. Tutkimus olisi voinut olla myös kvantitatiivinen, jolloin olisin voinut lähettää sähköisen kyselyn kaikille alanvaihtokurssille osallistuneille, mutta en koe, että olisin saanut sillä tarpeeksi tietoa kokemuksista. Tutkimus kuvaa myös vain tietynlaisten aktiivisesti alaa vaihtamaan hakeutuneiden ihmisten kokemuksia alanvaihdosta, koska he ovat kaikki itse hakeneet alanvaihtokurssille ja tulleet monien hakijoiden joukosta valituksi opiskelijoiksi.

Alanvaihtaminen on erityisesti sosiaali- ja terveysalalle suuntautuneilla vaikuttanut paljon myös terveellisten elämäntapojen miettimiseen. Fyysinen työ ja siinä jaksaminen herättivät miettimään myös omaa hyvinvointia, kuten myös teoreettinen tieto ihmisen hyvinvoinnista ja sen osa-alueista. Kuntotesti opintojen alussa herätti yhden alanvaihtajista kokonaisvaltaiseen elämäntapamuutokseen, jotta jaksaisi työssään.

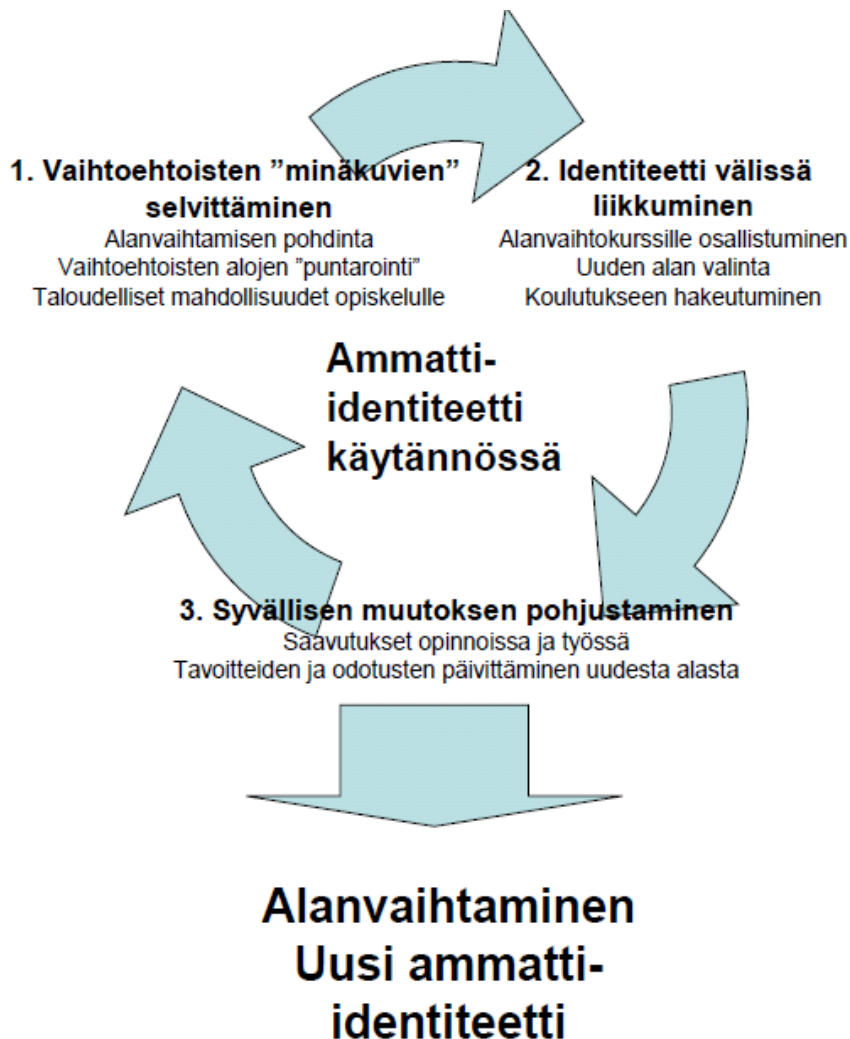
Tutkimukseni tulokset alanvaihtajien kokemuksiin siitä, miksi opiskelemaan lähdettiin ja mitkä asiat mietityttivät alussa, ovat samansuuntaisia kuin Mannisen ja Onnismaan (2001) tutkimuksessa, jossa he selvittivät aikuisopiskelijoiden ohjauksen ammattilaisten käsityksiä opiskelupäätöksiin vaikuttavista syistä. Koulupaikkakunnan sijainti, toimeentulon riittäminen ja kulkuyhteydet nähtiin tärkeiksi päätökseen opiskelemaan lähtemiseen vaikuttaviksi tekijöiksi. Saavutettava tutkinto, opintojen tavoitteet, oppilaitos ja opiskeluajat olivat myös tärkeitä päätökseen vaikuttavia tekijöitä. Mitä enemmän opiskelijalla oli luottoa työllistymiseen ja halua uusiin työtehtäviin, sitä enemmän opiskelut kiinnostivat. Motivaatioon vaikutti myös sosiaaliset kontaktit, tulevan elämänmuutoksen odottaminen sekä mahdollisuus itsensä kehittämiseen. Ylipäätään koulutukseen lähtevät aikuiset olivat itsetietoisia ja heillä oli positiivinen usko tulevaan. (Manninen & Onnismaa 2001, 15–25.)

Aikuiskoulutus on tärkeässä osassa Suomen talouden ja työllisyyden kannalta, eivätkä alanvaihtajat nykyään muodosta enää pientä osaa aikuisopiskelijoista, vaikka täydennyskoulutus ja erilaiset henkilöstökoulutukset ovat myös tärkeitä talouden ja työllisyyden kannalta. Erityisesti erilaisen rakennetyöttömyyden kohdatessa tulee alanvaihtamisen tukemisesta ja siihen mahdollisuuden tarjoamisesta erittäin tärkeä väline. Aikuiskoulutuksen vahvistamisella pyritään ylläpitämään ja parantamaan työikäisten aikuisten ammattitaitoa, jolla pyritään viimekädessä vaikuttamaan myös työllisyysasteeseen ja työurien pidentämiseen (Työministeriö 2007, 200).

Alanvaihtajat joutuvat miettimään opiskelujensa rahoitusta, sillä aikuisena ihmisen totuttu elintaso ja kiinteät menot ovat erilaiset kuin nuorella opiskelijalla. Kukaan ei silti haastatteluissa korostanut taloudellisen tilan huonontumista tai maininnut että siitä olisi koitunut ongelmia. Aikuisten opiskelun rahoitusmuotoja pidettiin yleisesti hyvinä. Suurimmalla osalla oli myös töissä käyvä puoliso jakamassa taloudellista vastuuta, joka varmasti helpotti prosessia.

Herminia Ibarra (2003,161–163) kuvaa uuden alan etsimistä ja alan vaihtoa itseensä tutustumisena. Muutos ei tapahdu yhdessä yössä, vaan se syntyy tekemisen kautta. Kokemukset ovat niin vastauksia kysymyksiin kuin uusia kysymyksiä luoviakin. Identiteettiä luodaan käytännössä, jolloin se muuttaa samalla sitä, mitä teemme työksi, miten teemme töitä ja mitä työ meille merkitsee. Alanvaihdoksessa tai uuden ammatti-identiteetin löytäminen jakautuu kolmeen eri vaiheeseen, jotka kaikki muovautuvat

käytännön kautta. He, ketkä eivät uskalla hypätä edes ensimmäiseen vaiheeseen eli vaihtoehtoisten alojen pohtimiseen, tuskin koskaan vaihtavatkaan alaa.

Kuvio 4. (Mukaiillen Ibarra 2003, 162)

Tässä tutkimuksessa alanvaihtajat ovat jo ensimmäisen vaiheen eli vaihtoehtoisten minäkuvien selvittämisen tehneet ennen alanvaihtokurssille hakeutumista, sillä he ovat kaikki jo siinä vaiheessa tienneet, että haluavat vaihtaa alaa. Identiteettien välissä liikkumisen käynnistää alanvaihtokurssi, joka toimii ponnahduslautana uuden alan koulutukseen hakeutumiseen. Tällöin uutta identiteettiä kohti on päätetty jo mennä, mutta se ei vielä näyttäydy selvästi, mutta kokemusten kautta muokkaantuu kohti uutta alaa. Kolmas vaihe on syvällisen muutoksen pohjustaminen, jolloin alanvaihtaja on jo sisäistämässä uutta identiteettiä muun muassa sen kautta, että menestyy opinnoissa ja alkaa ymmärtää uutta alaa syvällisemmin. Tärkeänä seikkana Ibarra pitää sitä, että

identiteetin muokkaus tapahtuu kokoajan käytännön kautta ja emme pysty itse päättämään, milloin uusi ammatti-identiteettimme on valmis. Kuitenkin tämän kolmivaiheisen prosessin kautta alanvaihtajat luovat uuden ammatti-identiteettinsä ja vaihtavat alaa, mutta kaikilla prosessi voi olla eripituinen ja vaatia eri vaiheissa erilaisia asioita. Yllä olevassa Ibarran (2003,162) kuvioon pohjautuvassa kuviossa esitän kuitenkin kaikkia alanvaihtajia yhdistäviä seikkoja eri vaiheita avatakseni.

Almiala (2008,162) tutkimusten tulosten mukaan alanvaihtoprosessi jakautuu kolmeen osaan: alku-, väli- ja loppuvaiheeseen. Almiala kuitenkin tutki tutkimuksessaan vain yhtä tiettyä ammattiryhmän edustajaa opettajia, jotka eroavat koulutustaustaltaan paljolti tämän tutkimuksen alanvaihtajista. Almialan kuvaama opettajien alanvaihtoprosessi on siinä mielessä erilainen kuin tämän tutkimuksen alanvaihtoprosessi, että opettajat miettivät ja harkitsevat alanvaihtoa ja alkavat opiskella työn ohessa tai virkavapaalla, eivätkä irtisanoudu työstään tai tule irtisanotuksi. Almialan kuvaama alanvaihtoprosessi kuvaakin enemmän alanvaihtoprosessin alun harkintavaihetta, eikä siinä päästä esimerkiksi uuden ammatti-identiteetin muodostumiseen saakka.

Identiteetin puutteeksi tai ongelmaksi voidaan sanoa tilannetta, jossa ihminen ei tiedä, mihin hän kuuluu tai mitä hän tavoittelee, ja hän ei ole kyennyt tunnistamaan tai tekemään näkyväksi erityislaatuisuuttaan.(Eteläpelto 2007,95). Ammatti-identiteetin luomisprosessi on tässä erittäin tärkeä osa prosessia, sillä sen epäonnistuminen johtaa identiteetin puuttumiseen, kun ei ole enää vanhaa ammatti-identiteettiä, mutta ei ole kyennyt luomaan uuttakaan.

Alanvaihtaminen on suuri muutos, ja muutos jo itsessään edellyttää oppimista. Tuominen (1997, 46) esittelee Jarviksen (1994) esittämän teorian siitä, millä kolmella eri tapaa ihminen voi reagoida muutokseen: Kiinnipitäjät, sopeutujat ja tiedostavat. Kiinnipitäjille muutos on uhka, sopeutujille tilanne, johon pitää sopeutua ja tiedostaville oppijoille haaste ja mahdollisuus itsensä kehittämiseen. Alanvaihtajat ovat tässä tutkimuksessa kaikki sopeutujia tai tiedostavia oppijoita, sillä he ovat tietoisesti hakeutuneet vaihtamaan alaa tai vaihtoehtoisesti sopeutuneet irtisanomistilanteeseen, ja löytäneet ratkaisun muutokseen uudesta alasta.

Ammatillinen identiteetti rakentuu ensisijaisesti omaksumalla yhteisön toimintatavat, arvot ja normit sellaisenaan, ja siksi ammatillinen sosiaalistuminen voi aluksi olla vahvaa. (Eteläpelto & Vähäsantanen 2006, 62–63). Ammatillinen identiteetti ei kaikilla alanvaihtajilla ollut vielä rakentunut uudelle alalle, mutta he olivat rakentamassa sitä. Kaikilla työkokemus uudelta alalta oli suhteellisen tuoretta ja osalla kokemusta vasta harjoittelujen kautta. Koska ammatillinen sosiaalistuminen oli kuitenkin vahvaa, kokivat he olevansa jo osa työyhteisöä ja tällä tapaa myös uusi ammatti-identiteetti oli alkanut rakentua.

6. TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI

Tutkimusprosessin eettisyyttä arvioitaessa tulee ottaa huomioon kolmen eri prosessin vaiheen eettisyyden arviointi. Ensimmäisenä voidaan pohtia *tutkimusaiheen eettistä oikeutusta*, eli miksi juuri kyseisen ilmiön tutkiminen on perusteltua. Toinen pohdinnan arvoinen asia tutkimuksen eettisessä arvioinnissa on tutkimusmenetelmät eli *onko tiedonkeruumenetelmät oikein valittu*. Kolmas eettinen näkökulma liittyy tutkimusaineiston *analyysin ja raportoinnin luotettavuuteen*. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

Mikä on *tutkimukseni eettinen oikeutus* eli miksi juuri kyseinen ilmiön tutkiminen on perusteltua? Valitsin tutkimusaiheekseni alanvaihtamisen, koska halusin yhdistää työelämän tutkimuksen ja kasvatustieteellisen tutkimuksen. Halusin tutkia aihetta, joka on itseäni kiinnostava, mutta mistä minulla ei ollut aiemmin paljoakaan tietoa. Alanvaihtokurssiin, jonka kautta tutkimuksen osallistujat ovat, törmäsin sattumalta, kun omalla opiskeluaikaisella työpaikallani oli kurssiin kuuluvassa työkokeilussa yksi alanvaihtaja kyseiseltä kurssilta.

Tapausta tutkimalla pyritään lisäämään ymmärrystä tietystä ilmiöstä pyrkimättä kuitenkaan yleistettävään tietoon (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006). Tutkimuksen ulkopuolella jäi esimerkiksi henkisen tai fyysisen sairauden vuoksi alaa vaihtaneeseen. Tässä oli kuitenkin kyse vain kahdeksan henkilön kokemuksesta alanvaihdosta. Koska kukaan heistä ei ollut terveydellisistä syistä vaihtanut, en myöskään käsitellyt sitä

teoriaosuudessa. Täytyy kuitenkin muistaa että se on yksi suuri syy alanvaihtamiseen, esim. kykenemättömyys terveydellisistä syistä fyysisesti rasittavaan työhön tai burn outin takia liian stressaavasta työstä toiseen vaihtaneet. Tapaustutkimus on kuitenkin niin kirjava käsite, jolla ei voida yksiselitteisesti kuvata vain jotain tiettyä tutkimustapaa, sillä oikeastaan kaikkien laadullisten tutkimusten voidaan tavallaan ajatella olevan tapaustutkimuksia (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Mielestäni teemahaastattelu oli *oikea valinta tiedonkeruumenetelmäksi*, sillä sain laajasti ja monipuolisesti tietoa alanvaihtoprosessista. Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu olivat minulle entuudestaan tuttu ja aiemmin käyttämäni tutkimustapa, sillä tein kandidaatin tutkimukseni laadullisena tutkimuksena. Valitsin laadullisen tutkimuksen myös siksi, että aineisto oli liian pieni kvantitatiiviseen tutkimukseen. Laadullinen tutkimus toimi mielestäni hyvin ja oli oikea vaihtoehto, kun tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata ihmisten kokemuksia, koska kokemusten tutkiminen ei olisi mielestäni kvantitatiivisella tutkimuksella onnistunut.

Onko *tutkimuksen analyysi ja raportointi luotettavaa*? Laadullisessa tutkimuksessa hypoteesittomuus tarkoittaa sitä, että tutkijalla ei ole lukkoon löytyjä ennako-oletuksia tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista. Aineiston avulla tutkija voi löytää uusia näkökulmia, ei vain todentaa ennestään epäilemäänsä (Eskola & Suoranta 1998, 20). Koska minulla ei itselläni ollut kokemusta alanvaihdosta ja ammatillinen koulutus näyttötutkintoineenkin oli minulle vielä haastatteluvaiheessa suhteellisen vieras, keräsin mielestäni tietoa ilman ennako-oletuksia. Objektiivisuudella tarkoitetaan yleensä tutkimusasennetta, jossa tutkija ei sekoita omia arvostuksiaan ja asenteitaan tutkimaansa kohteeseen (Suoranta 2008, 149).

Silloin kun kohteena ovat ihmisen toiminnan monimuotoisuus, on vaikeaa asettaa selkeitä ja yksisuuntaisia kysymyksiä, tai yrittää vastata niihin johdonmukaisesti ja ytimekkäästi (Suoranta 2008, 36). Siksi tässäkin tutkimuksessa ei ollut selkeitä kysymyksiä johon olisi etsitty vastauksia, vaan tarkoituksena oli alanvaihtoprosessin kuvaaminen yksittäisten ihmisten kokemusten kautta ja teoreettisesti luoda pohjaa niistä osa-alueista, joiden koen itse alanvaihtamiseen liittyvän.

Jokainen tutkimus on väistämättä oma prosessinsa, jonka kulkuun ja lopputulokseen vaikuttavat monet tekijät. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Aineiston olisi pitänyt ehkä olla isompi, jotta olisin saanut luotua enemmän vertailua alanvaihtajien välillä ja esimerkiksi tyypiteltyä heitä. Aineiston kokoon kuitenkin vaikuttivat saatavilla olevat sopivat henkilöt haastateltaviksi, sillä monet yhteyttä ottaneet alanvaihtajat olivat vasta opintojen alkuvaiheessa. Myös parempi perehtyneisyyteni ammatilliseen aikuiskoulutukseen ennen haastattelujen tekoa olisi auttanut minua saamaan varsinkin opiskeluvaiheesta enemmän tietoa, mutta toisaalta se ei ollut tutkimukseni pääfokuksena.

Luottamus on tutkimushaastattelun avainkysymys. Haastattelun anti on välittömästi riippuvainen siitä, saavuttaako haastattelija haastateltavan luottamuksen. (Eskola & Suoranta 1998, 94.) Uskon, että tämä toteutui hyvin ja sain luotua haastateltaviin luotettavan suhteen ja he kertoivat minulle avoimesti kokemuksistaan.

Taustamuuttujien ja epäsuorien tunnisteiden tarkkuus ja määrä vaikuttavat anonymisointiin. Mitä enemmän niitä on ja mitä yksityiskohtaisempia ne ovat, sitä huolellisemmin anonymisointi tulee suunnitella - erityisesti jos tutkittavia ei ole informoitu aineiston säilyttämisestä tuleviin tutkimustarpeisiin ja aineiston aihepiiri on arkaluonteinen. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto 2010.) Mielestäni taustamuuttujien kertominen tutkimuksessani oli välttämätöntä, koska tutkimuksessa on tärkeää tietää haastateltavien koulutus- ja työtausta. Kuitenkin peitenimien käytön ja erilaisten muitten tunnisteiden kertomatta jättämisellä takasin mielestäni haastateltaville anonymiteetin.

Jatkotutkimusta ajatellen aineistoa voisi suurentaa, ja käyttää sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista aineistonkeruumenetelmää, käyttämällä haastatteluiden lisäksi esimerkiksi lomakekyselyn. Aineiston tulisi myös olla paljon suurempi jos siihen yhdistettäisiin kvantitatiivinen aineistonkeruumenetelmä. Jatkotutkimuksessa voisi myös vertailla eri aloilta vaihtaneiden kokemuksia ja katsoa taustan vaikutusta alavalintoihin ja prosessin etenemiseen tarkemmin. Tässä tutkimuksessa oli paljon sosiaali- ja terveysalalle suuntautuneita alanvaihtajia, joten esimerkiksi tätä ryhmää olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin. Yksi vaihtoehto olisi tutkia alanvaihtoa tämän kyseisen alan näkökulmasta niin että tutkisi alalle vaihtaneita uusia ammattiin tulleita ja heitä ketkä mahdollisesti vaihtavat tältä alalta muulle alalle. Tässä tutkimuksessa kaikki alanvaihtajat olivat myös suhteellisen matalasti koulutettuja, ja olisi mukava saada tutkimukseen eri koulutustason omaavia

alanvaihtajia ja verrata esimerkiksi tätä kyseistä ryhmää johonkin ryhmään joka muodostuu korkeakoulutaustan omaavista alanvaihtajista.

LÄHTEET

- Almiala, M. 2008. Mieli paloi muualle – opettajan työuran muutos ja ammatillisen identiteetin rakentuminen. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteellisiä julkaisuja, n:o 128.
- Bandura, Albert. 2006. Toward a psychology of human agency. Perspectives on Psychological Science 1. Standfords University.
- Breakwell, Glynis. 1986. Coping with Threatened Identities. London. Methuen.
- Dunderfelt, Tony. 1998. Elämänkaaripsykologia. WSOY. Porvoo.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana. 2001. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. PS-kustannus. Jyväskylä. 24–42.
- Eteläpelto, Anneli. 2007. Työidentiteetti ja subjektiivisuus rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. Teoksessa Eteläpelto, A., Collin, K. & Saarinen, J. (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. WSOY. Helsinki.
- Eteläpelto, Anneli & Vähäsantanen, Katja. 2006. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena kontekstina. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Onnismäa, Jussi. (Toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Kansanvalistusseura.
- Hall, D. T. 1996. The career is dead - long live the career: a relational approach to careers. San Francisco. Jossey-Bass.
- Houle, Cyrill. 1961. The inquiring mind. Madison WI. University of Wisconsin Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hypen, Keskinen, Kinnunen, Niemi & Vauras. 1992. Aikuisen oppimisen psykologiset perusteet. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

- Hyvönen, Laura. 2008. Ammatti-identiteetin muodostuminen uudelleenkoulutuksessa ja uudessa ammatissa. Pro gradu- tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Tampereen yliopisto.
- Hyyryläinen, Ari. Epävarmuuden sietämätön keveys – Uravalinnan ohjaus suunnistamisen apuna? Teoksessa Lairio, M. & Puukari, S. Ohjauksen uudet orientaatiot. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. s.97–109.
- Hänninen, Vilma. 1991. Työpaikan menetys tarinana. *Psykologia* 26. s. 348–355
- Häyrynen, Yrjö-Paavo. Koulutus ja ammattiura. Teoksessa Lyytinen Paula, Korkiakangas Mikko & Lyytinen Heikki. (Toim.) 2008. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. WSOY. Helsinki. s. 368–380.
- Ibarra, Herminia. 2003. *Working Identity. Unconventional Strategies for Reinventing Your Career*. Boston: Harvard Business School Press.
- Ilmarinen, J.1995. Työkykyä edistävät ja heikentävät tekijät. Teoksessa Rautoja, S. (Toim.) Hyvä työkyky: Työkyvyn ylläpidon malleja ja keinoja. Työterveyslaitos. Helsinki
- Ilmarinen, J.1999. Ikääntyvä työntekijä Suomessa ja Euroopan unionissa- tilannekatsaus sekä työkyvyn, työllistyvyyden ja työllisyyden parantaminen. Työterveyslaitos. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Työministeriö. Helsinki.
- Jauhiainen, Arto ym. 2003. Aikuisopiskelun monet merkitykset muutosten yhteiskunnassa. Avoimen yliopiston opiskelija 2000-luvun alussa. Teoksessa Sallila, Pekka (toim.). Elämänlaajuinen oppiminen ja aikuiskasvatus. Aikuiskasvatuksen 44. vuosikirja.
- Järvinen, Tero & Vanttaja, Markku. 2006. Oppiminen ja identiteetti muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Mäkinen, Jarkko ym. (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen.
- Kaskisaari, Marja. 2004. Työstä uupunut: kärsimyksen modaalisuus. Teoksessa E. Jokinen, M. Kaskisaari & M. Husso (toim.) Ruumis töihin.
- Kautiainen, Hanna. 2006. Työelämän selviytyjät uusilla urilla - Ammatinvaihtajat suomalaisissa aikakauslehdissä 2000-2005. Pro gradu- tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto

- KELA. 2014. Kelan www-sivu. Viitattu 20.3.2014. <http://www.kela.fi/tyollistymista-edistavat-palvelut>
- KELA. 2014. Kelan www-sivu. Viitattu 19.3.2014 <http://www.kela.fi/aikuiskoulutustuki>
- Kirjonen, Juhana. Työelämä aikuisen kehitysympäristönä. Teoksessa Lyytinen Paula, Korhonen Mikko & Lyytinen Heikki. (Toim.) 2008. Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. WSOY. Helsinki.
- Knowles, Malcom ym. 1984. Andragogy in action: Applying modern principles of adult education. San Francisco. Jossey-Bass.
- Korpela, Salla. (toim.). 2009. Elämänmuutos! Hyppy uudelle uralle. Minerva Kustannus Oy. Helsinki.
- Kytömäki, Tiina. 2008. Valintoja ja uusia alkuja. Paperitehtaalta irtisanottujen työntekijöiden kerrontaa ammatin vaihtamisesta. Pro gradu- tutkielma. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampereen yliopisto. Tampere
- Kinnunen., Feldt, T. ja Mauno, S. (toim.). 2005. Työ leipälajina; työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Kumpulainen, T. (toim.) Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2007. Opetusministeriön julkaisuja 2009:42
- Laine, Timo. 2007. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Lehto, Anna-Maija. 2007. Työelämän laatu muutoksessa. Teoksessa Kasvio, Antti & Tjäder, Johanna (toim.) Työ murroksessa. Työterveyslaitos.
- Lehtola, Anna-Maija & Sutela, Hanna. 2008. Työolojen kolme vuosikymmentä. Työolotutkimusten tuloksia 1977-2008. Tilastokeskus. Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana. 2010. Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. Teoksessa Työpoliittinen aikakauskirja 4/2010.
- Leiviskä, Eija. 2011. Työ täynnä elämää. Työn merkityksellisyyden seitsemän lähdeä. Tietosanoma Oy. Helsinki.

- Manninen, J. & Onnismaa, Jussi. 2001. Koulutustiedon lähteillä. Aikuisopiskelijat ja koulutusta koskevan tiedon saatavuus, tarve ja rakenne. Opintoluotsin raportti nro 1. Viitattu 22.4.2014. <http://www.opintoluotsi.fi/File/a865da40-6fd8-4678-96e7-c99b39247756/Koulutustiedon%20l%C3%A4hteill%C3%A4.pdf>
- Markkula, Markku & Suurla, Riitta. 1997. Elinikäisen oppimisen hyvät käytännöt. Intohimo Oppia. Elinikäisen oppimisen komitean mietinnön (1997:14) liite.
- Moisio, Elina. 2004. Työn ja elämän uusi henki. Työpoliittinen aikakauskirja 4/2004.
- Mulari, Marjatta. 2013. Tietoisen ammatinvalinnan opas. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä.
- Mäkinen, J., Kyhä, H. & Olkinuora, E. 2006. Nuoret aikuiset ja työn epävarmuus. Teoksessa Mäkinen, J., Olkinuora E., Rinne R. & Suikkanen A. Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. PS-Kustannus. Jyväskylä.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivu <www.minedu.fi/OPM> Viitattu 12.3.2014
- Opetushallitus. 2012. Näyttötutkinto-opas. Näyttötutkinnon järjestäjien ja tutkintotoimikuntien käyttöön. Opetushallituksen julkaisuja. Oppaat ja käsikirjat 2012:11.
- Kumpulainen, Timo. (toim). 2009. Aikuiskoulutuksen vuosikirja. Tilastotietoja aikuisten opiskelusta 2007. Opetusministeriön julkaisuja 2009:42
- Paane-Tiainen, Tuulia. 2000. Oppijaksi aikuisena. Edita. Helsinki.
- Pajarinen, Mervi., Puhakka, Helena. ja Vanhalakka-Ruoho, Marjatta. 2004. Aikuisopiskelijan ohjaus opintopolun tukena sekä oppilaitoksen toimintakulttuurin osana. Opetushallitus. Helsinki.
- Poijula, Soili & Ahonen, Riitta. 2007. Irtisanotut – Menestys, muutos ja selvyminen. Gummerrus. Jyväskylä.
- Purhonen, Kari. Elinkeinoelämä osana opinto-ohjauksen toimintaympäristöä. Teoksessa Lairio, M. & Puukari, S. Ohjauksen uudet orientaatiot. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä
- Rekola, Hilikka. 2008. Aikuiskasvatuksen merkitys työelämän muutoksissa. Teoksessa Suoranta, Juha., Kauppila & Rekola, Hilikka. (toim.) Aikuiskasvatuksen

risteysasemalla – johdatus aikuiskasvatukseen. Joensuun yliopistopaino. Joensuu.

Rogers, Jenny. 2004. Aikuisoppiminen. Tammer-Paino Oy. Tampere

Ronkainen, Suvi 2006. Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) Väkipalva. Seuraamukset ja haavoittuvuus. Talentum, Helsinki. s. 531–550.

Ruohotie, P.2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Porvoo: WSOY.

Ruohotie, Pekka. 1991. Motivaatio ja oppimisstrategiat ammatillisissa opinnoissa. Teoksessa Peltonen, M. & Ruohotie, P. Ammatti ja koulutus. Aavaranta-sarjan julkaisu. s. 57–85.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkajulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 03.04.2013.

Sepponen, Kaija. 1996. Koulutus- portti työmarkkinoille? Tutkimus työttömän arjesta ja ammatinvaihtoon ohjaavasta kurssista. Työpoliittisia tutkimuksia nro 162. Työministeriö. Helsinki.

Sivonen Anne. 2006. Elämäkartta aikuisten oppisopimuskoulutuksessa. Teoksessa Eteläpelto, Anneli & Onnismaa, Jussi. (Toim.) Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikirja. Kansanvalistusseura.

Suikkanen, Asko & Viinamäki, Leena. 1993. Jatkuvan opiskelun välttämättömyys? Tutkimus aikuisena opiskelun tilanteista epävaikastuvilla työmarkkinoilla. Työvoimapolitiittinen tutkimus nro 42. Työministeriö. Helsinki.

Suoranta, Juha. 2008. Haarautuvien metodologioiden puutarhassa. Kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden metodologisia kysymyksiä. Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos. Tampere.

Suoranta, Juha. & Eskola, Jari. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Aikuiskoulutustutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1797-3589. Aikuiskoulutukseen osallistuminen 2006, 1.1

Aikuiskoulutukseen osallistuminen vuosina 1980, 1990, 1995, 2000 ja 2006 iän mukaan (18–64-vuotias väestö) Osallistuneita väestöstä (tuhatta) . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.5.2014].
Saantitapa: http://tilastokeskus.fi/til/aku/2006/01/aku_2006_01_2008-06-03_tau_001_fi.html

Tampereen aikuiskoulutuskeskus.” Alanvaihdostatulevaisuus?”- kurssin 2011 esittelymateriaali. Pdf-tiedosto.
<http://www.ptvt.fi/liitetiedostot/materiaalit_dyntekstit/7514.pdf> Viitattu 25.11.2013

Tuomi, Jouni. & Sarajärvi, Anneli. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Tuomisto, Jukka. 1997. Työelämän uudet oppimisvaatimukset – lähtökohdat, haasteet ja ongelmat. Teoksessa Sallila, Pekka. & Tuomisto, Jukka. Työn muutos ja oppiminen. Aikuiskasvatuksen 38. vuosikirja. Helsinki.

Työministeriö / Työvoima 2025- työryhmä. 2007. Työvoima 2025 : täystyöllisyys, korkea tuottavuus ja hyvät työpaikat hyvinvoinnin perustana työikäisen väestön vähentyessä. Edita. Helsinki.

Virmasalo, Ilkka. 2002. Perhe, työttömyys ja lama. Jyväskylän yliopisto.

Viskari, Sinikka. 2001. Tieteellisen kirjoittamisen perusteet. Opas kirjoittamiseen ja seminaarityöskentelyyn. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden laitos julkaisusarja B N:o 17.

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkista. 2010. Tutkimusaineistojen tiedonhallinnan käsikirja [verkkojulkaisu]. Tampere. <<http://www.fsd.uta.fi/tiedonhallinta/>>. Viitattu 22.04.2014.

Ylönen, Merja. 2011. Aikuiset opin poluilla. Oppimistukikeskuksen asiakkaiden opiskelukokemuksista ja kouluttautumishalukkuudelle merkityksellisistä tekijöistä. Publications of the University of Eastern Finland Dissertations in Education, Humanities and Theology 18. Itä-Suomen yliopisto, Joensuu.

Liite 1

Haastattelupyyntö

Hei alanvaihtajat!

Olen aikuiskasvatuksen opiskelija Tampereen yliopistolta, ja teen Pro gradu- tutkielmani alanvaihtajista. Alanvaihtoa on tutkittu erittäin vähän, ja aihe on omasta mielestäni erittäin kiinnostava ja ajankohtainen. Tutkin siis tutkimuksessani alanvaihtoon johtaneita syitä, opiskeluprosessia sekä sopeutumista uudelle alalle. Tutkimuksen teoreettisina lähtökohtina ovat mm. työelämän muutos, aikuisen oppinen ja opiskelu, motivaatio sekä ammatti-identiteetti. Tarkoituksena on siis kuvata koko alanvaihtoprosessia alun harkinnasta uuden alan työelämään saakka.

Tutkimustani varten haluaisin haastatella teitä alanvaihtajia, ja toivoisin 8-10 kymmentä henkilöä osallistuvan tutkimukseeni. Haastatteluun tulisi varata aikaa noin tunti, ja paikka ja aika ovat sovittavissa hyvin joustavasti. Tutkimus toteutetaan yksilöhaastatteluilla, jotka äänitän nauhurille. Haastattelun muoto on teemahaastattelu, joten haastattelu ei etene valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta, vaan väljemmin ennalta suunniteltujen teemojen mukaisesti. Toivoisin haastattelujen toteutuvan mahdollisimman pian, maaliskoukokuun aikana. Tutkimuksessa säilytän mahdollisimman suuren anonymiteetin, ja tutkimukseen ei tule näkyviin haastateltavien oikeita nimiä tai asuinpaikkakuntia.

Toivottavasti olisitte halukkaita osallistumaan. Olisin erittäin kiitollinen avustanne tutkimukseni toteuttamiseen. Minuun voit olla yhteydessä sähköpostilla, soittamalla tai tekstiviestillä. Toivottavasti palaamme asiaan!

Ystävällisin terveisin,

Emmi Korvenoja

Liite 2

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO

Taustatiedot:

ikä, perhesuhteet, edellinen ammatti ja koulutus, uusi ammatti ja koulutus, kauan vanhassa ammatissa/ammateissa, kauan uudessa ammatissa

Teema: Päätös alanvaihdosta

1. Mistä ajatus alanvaihdosta lähti liikkeelle? Pakosta vai omasta tahdosta?
2. Miten päätös uudesta alasta syntyi? Mitä muita vaihtoehtoja mietit?
3. Millaisia esteitä alanvaihdolle oli? Taloudellisia, ajallisia ym.
4. Mitkä olivat tärkeimpiä tukevia/edistäviä tekijöitä alanvaihtoprosessissa?
5. Miten hakeuduit alanvaihtokurssille, mietitkö muita vaihtoehtoja prosessin käynnistämiseen?
6. Miltä tuntui lähteä uudestaan opiskelemaan aikuisena? Tekisitkö sen uudestaan?

Teema: Entinen ala

1. Millaisessa työssä, mitä työtehtäviä?
2. Miten mielekkääksi koit aiemman työsi?

Alanvaihtokurssi

1. Miten alanvaihtokurssi toimii?
2. Mitä se sinulle antoi?

Millainen merkitys sillä oli koko prosessissa?

Teema: Opiskelu

1. Millainen opiskelumuoto? Työn ohella, kokopäiväisesti?
2. Mikä oli mielekkäintä/haastavinta opiskelussa?
3. Mikä motivoi opiskeluun?
4. Mitä opintoihin kuului?
5. Miten kuvaisit itseäsi oppijana?
6. Aiemman työn/koulun hyödyntäminen uudella alalla?
7. Miten taloudellisesti rahoitit opiskelun? Opintotuki, työt, aikuiskoulutustuki?
8. Mahd työn ja perheen yhdistäminen?

Teema: Uusi ala

1. Millaisena näet työllisyysmahdollisuudet ja tulevaisuuden?
2. Mitä annettavaa edellisellä ammatilla on uuteen ammattiin?
3. Miten alanvaihto vaikutti työhyvinvointiin?
4. Miten uudelle alalle sopeutuminen tapahtui?
5. Mikä on työssä oppimisen merkitys uudessa ammatissa?
6. Mikä merkitys harjoitteluilla ym työssä oppimisella?
7. Miten koet sen vaikuttaneen työhyvinvointiisi?

Mikä oli koko prosessin raskain vaihe?

Miten alanvaihto on elämääsi vaikuttanut kokonaisuudessaan?

Mitä vinkkejä antaisit alanvaihtoa miettivälle henkilölle?